

Vliv animovaného filmu na dětského diváka

BcA. Marcela Skácelová

Diplomová práce

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Katedra animace a audiovize
akademický rok: 2005/2006

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **BcA. Marcela SKÁCELOVÁ**

Studijní program: **N 8206 Výtvarná umění**

Studijní obor: **Multimedia a design**

Téma práce: **1. Teoretická část:
Vliv animovaného filmu na dětského diváka**

**2. Praktická část:
Krátká animovaná anonce s názvem O oslíkovi**

Zásady pro vypracování:

1. Teoretická část:

Rozsah práce: minimálně 40 normostran textu + přílohy, odevzdat v elektronické podobě (dle předepsané šablony.rtf) ve formátu PDF 1 CD nosič, 1 ks téhož textu v tištěné podobě v pevné vazbě, 2 ks ve vazbě kroužkové.

2. Praktická část:

Rozsah práce a pokyny k vypracování:

vypracujte technický scénář audiovizuálního díla (jako příloha teoretické části) a výtvarné návrhy. Film realizujte v minimální délce 3 minut. Praktickou část práce odevzdejte v nekomprimovaném formátu (v rozlišení 720 x 576, FPS 25, zvuk 16 bit, 44 kHz), 1 ks DVD a 1 ks CD-R ve formátu mpeg. Výtvarné návrhy jsou součástí prezentace praktické části v počtu 2 ks ve formátu 70 x 100 cm.

Rozsah práce: viz Zásady pro vypracování
Rozsah příloh: viz Zásady pro vypracování
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/umělecké dílo

Seznam odborné literatury:

Doporučené zdroje:
veškeré odborné literární zdroje, odborné časopisy či webové stránky vztahující se k tématu

Vedoucí teoretické části: **prof. Mgr. Rudolf Urc, ArtD.**
Katedra animace a audiovize
Vedoucí praktické části: **doc. ak. mal. Ondřej Slivka**
Katedra animace a audiovize
Datum zadání diplomové práce: **6. února 2006**
Termín odevzdání diplomové práce: **19. května 2006**

Ve Zlíně dne 6. února 2006

doc. Ing. Jaroslav Světlík, Ph.D.
děkan

MgA. Jana Janíková, ArtD.
vedoucí katedry

ABSTRAKT

Vnímání audiovizuálního díla dětským divákem a jeho psychologie

Klíčová slova:

Animovaný film, dítě, dětský divák, psychologie, vnímání , vliv

ABSTRACT

Sensation of audiovisual production by children viewer and their psychology

Keywords, Cartoon, child, children, viewer, psychology, sensation, effect

„Já si myslím, že právě dětský divák je nejpřímnější, a samozřejmě taky nejkritičtější, protože rozpozná faleš. Získat si jej je velmi těžké, ale na druhou stranu, jeho věrnost, jak já zjišťuji, je celoživotní, až do smrti. A to je na něm to hezké. Věrnost je důležitá, protože mnohdy vás dospělý divák vynese jeden dva roky až do výšin, a pak vás klidně zatratí. To dětský divák naštěstí neumí.“

(Jiřina Bohdalová, Mezinárodní dětský filmový festival Zlín)

OBSAH

ÚVOD.....	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	
1. ANIMACE KOLEM NÁS	10
1.1 Fenomén Walt Disney	10
1.1.1 Postavičky Walta Disneye	11
1.2 Pohádky	12
1.3 Animovaný film	13
1.4 Dětská reklama a internet	14
1.4.1 Pravidla dětské reklamy	15
1.4.2 Figurky animovaného filmu v komerčním světě	16
1.4.3 Internet	18
1.5 Dítě a televize	18
1.5.1 Násilí na obrazovce	19
1.5.2 Animovaný film jako učební pomůcka	22
2. ANIMOVANÝ FILM A JEHO DIVÁK	23
2.1 Dětský divák z hlediska psychologie	24
2.1.1 Období batolete.....	24
2.1.1.1 Proč právě Krteček ?	27
2.1.2 Období předškolního věku	29
2.1.2.1 Zvláštnosti dětské psychiky	32
2.1.2.3 Úloha pohádky v předškolním věku	34
3. DĚTSKÁ KRESBA	36
3.1 Stadia dětské kresby a její zvláštnosti	37
3.1.1 Vývojové zákonitosti dětské kresby	39

3.1.2 Vývoj kresby lidské postavy	41
3.1.3 Význam a využití dětské kresby.....	42
2.1.2.4 Předškolák a večerníček	45
2.1.2.4.1 Večerníčkovské postavičky	46
2.1.2.4.2. Nejoblíbenější večerníčkovská vyprávění	47
2.1.2.4.3 Malé ohlednutí za Večerníčkem	48
2.1.2.4.4 Pohádkové postavičky očima dětí	49
2.1.3 Období mladšího školního věku	50
2.1.3.1 Animovaný film v mladším školním věku	53
2.1.3.2 Fenomén Karel Zeman	54
2.1.3.3 Děti – oběti ?	56
4. Vlastní tvorba pro děti	58
Závěr.....	61
Seznam použité literatury.....	62
Seznam filmografie.....	63
Seznam obrázků.....	64
Seznam použitých zkratk.....	65

ÚVOD

Položíme-li si otázku, „Jak působí, a jak může ovlivnit animovaný film dětského diváka“, musíme se hluboce zamyslet. Ačkoliv odpověď se zdá být nasnadě, je velmi obtížná. Když jsem se zamýšlela nad tímto tématem, usoudila jsem, že by bylo nejlepší sestavit tým několika odborníků. Bohužel jsem na tuto práci sama, a proto se ve své práci pokusím podhalit alespoň některá, podle mě důležitá fakta a informace. Zároveň bych se chtěla podělit o zajímavé články, které jsem k tomuto tématu našla a vyjádřit svůj názor, ke kterému jsem dospěla zkušenostmi při práci s dětmi.

Dětským divákem se stává dítě už od toho nejútlejší věku – batolete, v podstatě až do své puberty. Období prepuberty a puberty je samo osobě velmi složité, a vydalo by alespoň na ještě jednu takovou práci.

Proto bych se ve své práci chtěla převážně zaměřit na nejmenšího dětského diváka, a to na období od batolícího věku až po mladší školní věk, neboť s těmito dětmi mám nejvíce zkušeností, a nejvíce poznatků.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. ANIMACE KOLEM NÁS

Na otázku, „co je to animovaný film?“, si většina z nás vybaví Myšáka Mickeyho, všem dobře známou postavičku W. Disneye, a odpoví, že je to vlastně kreslená pohádka. Myšák Micky se vepsal svým roztomilým úsměvem do všech dětských srdcí, není snad nikdo, kdo Myšáka Mickeyho neznal.

S animací se mohou děti v dnešní době setkat v podstatě kdekoliv. Klasikou jsou kreslené a loutkové pohádky, se kterými se děti setkávají denně díky uspávkám na dobrou noc „Večerníčku“, celovečerní animovaná kina, ale také velmi oblíbené animované reklamy, animované webové stránky a různé animace do mobilů...

Animace, a to ať už se jedná o kteroukoli zmiňovanou animaci, je součástí našeho života, setkáváme se s ní denně, a ačkoliv si to mnozí z nás neuvědomujeme, působí a ovlivňuje nás.

1.1 Fenomén animovaného filmu Walt Disney

Vraťme se nyní k již zmiňovanému Myšáku Mickymu. Není náhodou, že se právě Mickey, kačer Donald či pes Pluto zapsali hluboko do našeho podvědomí, a že je Walt Disney označován za jednoho z největších vychovatelů všech dob.

Základem jeho práce je podat realitu v trochu jiném, romantičtějším pojetí. Disneyovi postavičky mají rozpoznatelné lidské rysy korespondující s tím, co diváci označují jednoznačně za lidskou bytost, jímž je postava charakterizována. Postavičky mluví a chovají se jako lidé, i přesto, že jsou zvířata. Nosí lidské oblečení, (jako například námořnický obleček či khaki plavky s kšiltovkou u Donalda), nebo se chovají jako lidé, (Mickey jako největší obdivovatel Grety Garbo), ale pokaždé jsou rozpoznatelní. Donald zůstává kačerem, Pluto psem, Micky myší.

Disney je pohotový a jde vždy s dobou, což je velmi důležité. Díky těmto dvěma vlastnostem jsou jeho postavičky známé všem generacím, i když pokaždé v jiném hávu. S nástupem zvuku mnozí filmaři ztroskotali. Disney se chytil své příležitosti a velmi rychle pochopil souvislost mezi pohybovým rytmem kreslených postaviček a rytmickou hudbou.

Dbal na synchronizaci obrazu a zvuku a jako první na světě významně ocenil místo stylizovaného ruchu v animovaném filmu.

Disneovy filmy jsou plné gagů a groteskních situací. Jeho kreslené postavičky převyšují možnosti živého hrdiny překonávajícího bez obtíží fyzikální zákony platné v reálném světě, což je velmi působivé a to nejen na dětské publikum. Radost z porušování těchto zákonů dokonce přivádí dětského diváka ke strachu o osud kreslené postavičky i když ví, že Disneyovy postavičky jsou nesmrtelné. Je dojemné, jak se dítě nechá strhnout situací a spontánně vykřikuje své rady na pomoc oblíbenému hrdinovi.

Disney je charakteristický nejen svým nezaměnitelným výtvarným projevem, ale také dramaturgickou stavbou příběhu. V jeho filmech se nepotkáváme s násilím, všechny příběhy mají dobrý konec, dobro vítězí nad zlem. (1)

1.1.2 Postavičky Walta Disneye

Jak už jsem se zmínila, také jeho výtvarno je důležitou složkou v působení na dětského diváka. Hlavním mottem Disneovské filozofie je: „Všecko co je zaoblené, je roztomilé, mírné a příjemné.“ Základem jeho figur je kostra, na kterou se přidávají kulaté tvary, které jak je známo jsou milejší než tvary hranaté. Vše je zaoblené, kruhy a kružnice jsou základem kreslířské formy. Hlava, oči, uši do-

konce i bílé rukavice jsou kuličky.

Nenalezneme zde žádný rušivý element.

Všem „zbytečností“ se Disney vyhý-

bá. Myška nemá fousky a přesto

je myška, v rukavicích jsou jen čtyři

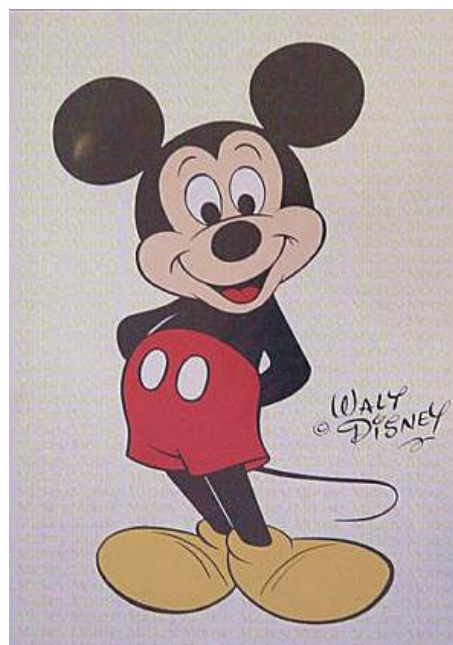
prsty, a vůbec nám to nepřipadne

divné, pro svoji existenci Disneova

figura ani víc nepotřebuje (navíc je

to výhodné i pro animaci), zvířátka ne-

mají genitálie.

1. Walt Disney, Myšák Mickey

Disney dokonce vytvořil zásady, jak tvořit různé charaktery, což bylo důležité zvláště pro udržení rukopisu při vysokém počtu jeho animátorů a fází, stejně tak jako jeho již zmiňované snadno napodobitelné a nezaměnitelné okrouhlé tvary.

Pro příklad zde uvedu Disneyovu charakteristiku hlupáka.

- malá nízká hlava- držení dopředu
- vlasy spadnuté do očí
- unavené pootevřené oči
- velký nos nebo zobák
- výrazné přední zuby
- absolutně bez brady, to je velmi důležité
- výrazný ohryzek
- vpadnutý hrudník
- velké nafouknuté břicho
- hluboké záhyby na nohavicích

1.2 Pohádky

To, že děti potřebují pohádky je všeobecně známo. Pohádky zde byly od dávna. Z generace na generaci se převyprávěly různé mýty, legendy, povídky a pohádky. Rakouská autorka Maria Furst tvrdí, že tato forma pohádek je pro děti nejlepší a ostatní formy odmítá. Dokonce tvrdí, že : „Televize, gramofonové desky a magnetofonové kazety se stávají stále častěji náhražkou za vyprávějící dědečky a babičky nebo rodiče. Ta spousta nových technických možností nepředstavuje pro děti bezpodmínečně výhodu. Naopak jsou jimi ochuzovány, protože se jim upírá možnost pohádky vůbec poznat. Ilustrace pohádek a ještě více jejich zfilmování, nedávají fantazii žádný prostor.“ (M. Furst, Psychologie, 1997)

Pochopitelně, že roli vyprávějících rodičů či prarodičů nelze ničím nahradit. To nepopírám. Domnívám se však, že úplně zavrhnout jejich filmové, či kreslené podoby, by byla škoda. Animovaným filmem můžeme děti také obohatit, nehledě na to, že je můžeme vést

k estetickému cítění. Podobně vnímám i ilustraci knih, a velice mě mrzí, že v dnešní době mají rodiče přetěžkou úlohu s výběrem knih pro svoje ratolesti, neboť některá dětská nakladatelství dávají přednost ceně, než kvalitě, a tak dochází k tomu, že otevřeme dětskou knihu, a divíme se, jak je vůbec možné, že se takové kýčovité a podbízivé ilustrace, objevují právě v těchto knihách pro naše nejmilejší.

Těžko říci, jestli tím, že takového knihy nekupujeme, vlastně bojujeme. Otázku financí bohužel řeší i spousta rodin s dětmi, a tak by jsme měli být vlastně rádi, že alespoň nakupují nějaké knihy pro své děti, obzvláště v dnešní době, kdy prodej knih velmi slábne. Kéž by krásné knihy byly cenově dostupné pro nás pro všechny.

Ale vraťme se raději k animaci. Zamýšlení se nad ilustracemi a dětskými knihami by bylo na dlouhé a dlouhé povídaní.

1.3 Animovaný film

Půvabem animovaného filmu a jeho hlavní předností je především to, že se nepodobá našemu reálnému světu a většinou, pokud nejde o 3D rádobu realistickou animaci, se ani o tuto podobnost nepokouší. Vytváří naopak svůj fantaskní svět, a snad proto si ho mnozí spojují hlavně s dětským divákem.

Zvláštností animace je její zjevná, téměř symbolická podstata, blízcí se už kořenem slova k animatismu, víře ve všeobecné oduševnění a oživení přírody nebo jejich částí, která byla charakteristická pro náboženství primitivních společností (rané stádium civilizace zde můžeme, chceme-li, zjednodušeně přirovnat k ranému stádiu vývoje člověka – k dětskému pohledu na svět). Časté zobrazování zvířat a předmětů ve skutečnosti označuje bytostně lidskou potřebu zdůrazňovat si svět a nacházet v něm rysy sebe sama. Příběhy již zmiňovaného Myšáka Mickeyho nebo Kačera Donalda nevycházejí příliš za zvířecích rysů, jsou to lidské příběhy přesazené do světa zvířat, ezopovské metafory světa. Obrázek zvířete neoznačuje zvíře samo, ale spíše je prostředkem k tomu, aby umožnilo divákovi vyjádřit myšlenky o lidské identitě. Antropomorfismus paradoxně tyto lidské vlastnosti dělá co do nara-ce i významu zjevnější právě proto, že jsou z formálního hlediska skryté za použitým vý-

tvarnem. Díky tomu je možné v animovaném filmu otevřeně analyzovat určité archetypální mezilidské vztahy a způsoby chování, aniž by bylo takové dílo doslovné. (2)

1.4 Dětská reklama a internet

Dětská reklama se dnes pokouší zacílit na kybernetickou a interaktivní generaci, která má vlastní peníze, názor, přehled a dříve dospívá. A terč nabírá stále vyšší rychlost. V dnešní době již existují výzkumy, které nám naznačují, jak na děti.

Tvrzení politiků, že děti chápou reklamu až od 12 let, a tím pádem na ty mladší může negativně působit, je podle ředitele Asociace komunikačních agentur Jiřího Mikeše falešné. Tvrdí, že: „Rozumět reklamě začínají děti kolem šesti let a chápou, že jde o nadsázku.“ Jeho názor podpořila na zlínské konferenci Dítě a reklama Elena Hradská z bratislavské UK. Výzkumy podle ní ukazují, že tříleté až čtyřleté dítě není schopno oddělit realitu od fikce. Čtyř až pětileté děti berou reklamu ještě jako zábavu, ne jako zprávu o produktu. Po pátém roce to už ale začínají chápat. Ve věku šesti let pak polovina z nich už reklamnímu sdělení „prodat něco“ rozumí, a třetina dokonce jeho důvěryhodnost dokáže zpochybnit. Přibližně od sedmi let pak nejmladší generace začíná reklamu kriticky posuzovat na základě vlastních zkušeností. Povědomí o značce se u dětí začne vyvíjet kolem desátého roku.

Děti se od dospělých liší v tom, že reklamu neodmítají, rády se na ní dívají, lépe si ji pamatují a baví se při ní. Děti jsou smyslově vnímavější než jejich rodiče, a tak reklama umí vyvolat jejich pozornost – vyšší hlasitostí, znělkou, zrychlenou dynamikou a barevností. Dokáží mít radost z pochopení děje s několika málo postavami, kde každé slovo má nějaký význam, a podobně jako v pohádce s napětím čekají na pointu, i když ji dávno znají. (3)

Komerční kreslená reklama se na celém světě stala skutečností díky rozšířeným inzertním blokům. Různými způsoby se uplatňuje i u nás, ve shodě se specifickými společensko-ekonomickými úlohami. Animace se používá jako zpestření nebo oživení daného tématu. V dnešní době jde animovaná reklama do popředí.

Kreslená reklama je krátká. O to těžší je najít dobrý nápad, ale zase nám nabízí osvědčené prostředky, jakými jsou vizuální gag a grandiózní pointa. Na malé ploše můžeme rozehrát nejpestřejší vtipy, karikatury a jejich deformace. Vytvořit dobrou animovanou reklamu bývá náročné i přesto, že se jedná o krátkou metráž. Reklama musí splňovat komerční poslání. Má krátký život, její účel je jednorázový, ale vyžaduje velmi tvořivé úsilí a dlouhou, důkladnou přípravu. (4)

1.4.1 Pravidla dětské reklamy

Na základě průzkumů marketingoví odborníci sestavili několik pravidel pro dětskou reklamu.

- reklamu děti chápou od šesti let, uvědomění si značky a její pochopení od deseti
- mají ji rádi a dobře si ji zapamatují, hlavně když je zábavná, barevná, pěkně zní a má pointu
- v reklamě nesnášejí „how cute“, neboli „ó jak roztomilé!“
- jsou interaktivní a to samé chtějí po značce, polovina z nich používá mobil a internet
- oceňují transparentní, sponzorující a čestný brand
- milují vše, co mohou sbírat, své hrdiny chtějí mít na tričkách, CD, hrnečcích...
- chlapečci mají raději strach a vzrušení, děvčátka možnost se o něco starat a někoho milovat
- i když se jim reklama líbí, nepocitují se jí řídit
- v poslední době mají děti stále více peněz, kupují si produkty dospělých, stále více zasahují do rodinných nákupů (5)

Dodržení všech výše uvedených devíti bodů se prý vyplatí, ale ať už jde o reklamu hranou či animovanou, jak již zde bylo řečeno, bez dobrého nápadu se nikdy neobejdeme.

1.4.2 Figurky animovaného filmu v komerčním světě

Marketingoví odborníci se drží pravidla, že děti milují vše, co mohou sbírat, a že chtějí mít své oblíbené hrdiny stále při sobě. Není proto divu, že se denně setkáváme s figurkami animovaného filmu na pultech obchodů. Zvyšují prodej výrobků a sami se, například jako plyšové hračky, velice dobře prodávají. Dětské hrdinové jsou s námi na potravinových obalech, na ošacení, na předmětech pro denní potřebu, na hygienických potřebách...

2. Mickey Mouse - kryt na mobil

Využívání animovaných postavicek na komerční účely se stalo bodem číslo jedna a není divu. Koneckonců, která maminka by svému dítěti nekoupila například tričko s jeho nejmilovanějším Krtečkem.

Ukázka

3. Bob a Bobek - plyšová hračka (6)

4. Cipísek - plyšová hračka (7)

5. Křemílek a Vochomůrka - opěrka hlavy (8)

6. Malá čarodějnice - polštářek (9)

7. Krtček-dětské tričko (10)

9. Ferda Mravenec-ponožky (11)

8. Rákosníček-obal na mobil (12)

10. Maxipes Fík- dětský batoh (13)

11. Kačer Donald, Daisy, Myšák Mickey
-závěs do dětského pokoje (14)

12. Myšák Mickey-kšiltovka (15)

Jak je vidět z této malé ukázky, animovaný film působí na dítě i v komerčním světě, neboť figurky z animovaných filmů jsou stále s námi v podobě polštářků, obalů, oblečení, atd.

1.4.3 Internet

„Už to není, to co to bývalo!“, můžeme slyšet na každém kroku. Děti se změnily, jde už o kybernetickou generaci. „Slova jako online, offline či wireless, jsou pro děti mrtvá, neboť jsou již jejich samozřejmostí,“ říká Zuzana Janovská z Miliard Brown, když listuje výsledky výzkumů své agentury. Více než polovina českých dětí ve věku 7 – 14 let používá internet, hlavně na hry a jejich stahování, a téměř polovina má mobilní telefon. Animace na webových stránkách je pro ně samozřejmostí stejně tak jako animace pozdravů do mobilů. Někteří už dokonce upřednostňují počítačovou komunikaci před osobní a svému PC se dokáží svěřit s největšími intimitami, zatímco v reálu si soukromí o to více chrání. Vá rovné je, že skoro polovina už si hraje raději doma než venku někde na hřišti. To, že přestávají být kreativní, bohužel jim, ani jejich rodičům příliš nevádí.

Chybou je si myslet, že jsou zahlceny informacemi. Infotechnologická revoluce je totiž nezastihla jako dospělé, ony se do ní narodily. Děti dnes následkem virtuálních her (dokonalá 3D animace) a chatů dokáží hrát několik rolí, mají více tváří. Mnohé z nich si na webu „pěstují“ několik identit. Jsou netrpělivé a všechno chtějí řešit hned, jako v sitcomech. (16)

1.5 Dítě a televize

Spousta rodičů řeší problém, zda má nechat své dítě před televizní obrazovkou. Někteří tvrdí, že televize je žrout času, jiní jí jsou vděční, že mají alespoň trochu klidu, neboť jak dítě posadí před obrazovku je „klid“.

Většina dětí je televizí fascinována. Jakmile se zapne televize, upřou svůj pohled na obrazovku a zpravidla si přestanou hrát. Jejich pozornost nejdéle udrží kreslené postavičky prováděné melodickou hudbou, lhostejno, zda jde o pohádku či reklamu. Někteří rodiče se však bojí přílišné agrese na televizních obrazovkách. Je velmi těžké rozhodnout se, zda televizi ANO či razantně NE.

1.5.1 Násilí na televizní obrazovce

Studie zabývající se vlivem televize na lidské jednání a chování mají již dlouholetou historii.

S trochou nadsázky lze říci, že diskuse o moci a úloze „blikající obrazovky“ trvají již od jejího prvního rozsvícení. V USA se tak oficiálně stalo v roce 1939. Tehdy se televize setkala s rozporuplnými reakcemi. Někteří jí předpovídali krátký život, jiní vizionáři již tehdy viděli obrovské možnosti, které se právě otevíraly. Sociologové ani psychologové v té době ještě nevěnovali vznikajícímu fenoménu větší pozornost. Sociální kritik E. B. White již tehdy řekl: „Věřím, že televize bude zkouškou moderního světa... Povede buď k rozvoji, nebo k záhubě. Tím jsem si jist.“

K většímu rozšíření televizních přijímačů v domácnostech došlo až po roce 1946. V té době již lze zachytit vzrůstající zájem o vliv televize a televizního násilí a dokonce i několik studií věnujících se tomuto problému. V roce 1972 proběhla pod záštitou amerického Surgeon general rozsáhlá studie vlivu televizního násilí na děti. V jejím závěru je uvedeno: „Televizní násilí má skutečně na určité členy naší společnosti nežádoucí účinky.“ Od té doby proběhlo již nesčetné množství dalších studií a téměř všechny dospěly k podobnému závěru.

Většina z nich se zaměřovala na vliv televizního vysílání a v něm ukazovaného násilí na dětské diváky. Podporuje to představu, že jsou to právě děti, které jsou k televiznímu vlivu nejcitlivější. Svě návyky získávají tak, že pozorují chování ostatních. Dospělí už by měli být naopak proti tomuto působení odolnější a nepodléhat mu. Tuto domněnku se snažila potvrdit či vyvrátit studie, jejíž výsledky byly nedávno publikovány v časopise Science. Prokázala, že televize překvapivě velmi ovlivňuje i chování dospívajících a mladých dospělých.

Vědci pod vedením doktora Jeffrey G. Johnsona z Psychiatrického institutu Kolumbijské univerzity v New Yorku (USA) sledovali po 17 let děti v 707 rodinách ze státu New York. Rodiny v průběhu let vyplňovaly dotazníky týkající se sledování televizních programů. Násilné chování dětí bylo určováno podle speciálních dotazníků, náhodně prováděných detailních rozborů a školních nebo policejních záznamů. K vyhodnocení byl použit statistický model, který se snažil zohlednit i ostatní faktory, jako sociální stav, rodinné podmínky či přítomnost psychiatrické poruchy.

Ze závěrů vyplývá, že u dospívajících a mladých dospělých, kteří sledovali televizi více než sedm hodin týdně (více než 1 hodinu denně), existuje větší pravděpodobnost, že v budoucnu spáchají násilný zločin nebo budou účastníky nějaké formy násilí.

Výsledky navíc překvapivě ukazují, že spojitost mezi sledováním televize a agresivním nebo násilným chováním je spíše problémem jedinců mužského pohlaví. U žen nebyl žádný takový signifikantní vztah zjištěn. Na rozdíl od ostatních tato studie našla souvislost mezi násilným chováním a sledováním televize obecně. Ne tedy pouze programů prezentujících násilí.

Zda skutečně existuje kauzální souvislost mezi sledováním televize a agresivním chováním však nelze ze studie kvůli jejím nedostatkům jednoznačně určit. Někteří odborníci zpochybňují spolehlivost prezentovaných údajů. Podle nich nelze v mnoha uváděných případech prokázat vztah mezi příčinou a následkem. Podotýkají, že se na prokázané asociaci mohlo podílet více než zcela zřejmých faktorů. Jiní však vidí přínos již v její délce trvání a poukazují na to, že to byla vůbec první studie, která se věnovala asociaci mezi násilným chováním a sledováním televize dětí a dospívajícími.

Další studie, publikovaná časopisem *Child Development* zabývající se vlivem televizních programů na vývoj dětské osobnosti a psychiky, přišla se zajímavými výsledky. Částečně se jí podařilo vyvrátit obecně přijímaný názor, že televize děti pouze „ochuzuje, kazí a zužuje“ jejich vnímání reálného světa.

Nic není „černobílé“. Tým profesorky Hustonové, která přednáší vývoj dítěte na texaské univerzitě (University of Texas, Austin, USA) prokázal, že sledování televize není pro děti škodlivé samo o sobě, ale záleží spíše na výběru sledovaných programů. Vzdělávací a výchovné programy mohou naopak duševní vývoj dítěte podpořit. Výzkum se zaměřil na více než 200 dětí z oblasti Kansas City, které pocházely z kategorie rodin s nižším a průměrným příjmem. Věkové rozmezí všech zkoumaných dětí bylo od dvou do čtyř let. V průběhu tříleté studie vědci navštěvovali zkoumané domácnosti a pravidelně s nimi procházeli speciální testy zaměřené na určení stupně duševního rozvoje a připravenosti pro školní docházku.

Děti, které pravidelně sledovaly naučné pořady, dosahovaly v testech výrazně lepších výsledků než děti, které takové pořady neměly možnost sledovat. Zvláště výrazný byl tento rozdíl ve věkové kategorii od dvou do tří let.

Výsledky testů dětí, které televizi sledovaly sice často, ale bez zaměření na naučné programy, byly velmi chabé. Při interpretaci výsledků testů bylo přihlédnuto ke všem sociálním aspektům. Porovnáván byl i vliv prostředí, ve kterém rodiny žily, vzdělání rodičů a jejich finanční situace. Vyplývalo, že sledování vybraných televizních programů nejen že děti neochuzuje, ale naopak obohacuje a učí.

Psycholog Daniel Anderson, profesor University of Massachusetts (Amherst, USA) a uznávaný odborník na problematiku vlivu televizních programů na vývoj dítěte, zdůrazňuje důležitost obsahu sledovaných televizních programů. „Klíčové je, co děti sledují v televizi. Jestliže jsou pořady vytvořené tak, aby vyučovaly, děti se velmi rychle naučí dobré věci. Jestliže pořady nejsou zaměřené na výuku, a zvláště když ukazují násilí, stávají se špatným příkladem a negativně ovlivňují chování.“

Sledování televizních výukových programů může být důležitým nástrojem výuky. I zde však platí staré pravidlo, že všeho moc škodí.

Vysedávání před obrazovkou připravuje děti o pohyb a odvádí je od ostatních důležitých aktivit. Dětským divákům se doporučuje strávit před obrazovkou maximálně dvě hodiny denně. Překročení této doby může mít spíše škodlivý efekt a vést v krajních případech až ke zdravotním následkům (např. obezitě, bolestem hlavy, poruchám pohybového aparátu..)

Tolik zatím k televizi, jak je vidět, jsou dva hlavní tábory. První zásadně proti, druhý pro. Ke které straně se připojit, ani já sama nevím. Rozhodně nezastávám názor, že by dítě mělo trávit před televizní obrazovkou většinu svého volného času. Nesouhlasím ani s matkami, které vidí v televizi jakousi „chůvu“ kde „odloží“ dítě, aby měli trochu volného času pro sebe. Domnívám se, že pokud jde opravdu o již zmiňované vybrané televizní programy, opravdu se mohou děti leccemu naučit. Zvláště jde-li potom o pěkně udělaný výukový film.

1.5.2 Animovaný film jako učební pomůcka

Význam animace vysoko oceňují všichni, kteří pracují v oblasti školního filmu. Díky animaci můžeme vyjádřit a přiblížit spoustu jinak nedostupných témat. Názornost a pohyblivost umožňuje přiblížit dítěti různé jevy a procesy, jakými jsou například funkce lidského těla a řada biologických faktů - Byl jednou jeden život (17), názorné provedení činnosti různých mechanismů a mnohé jevy ve fyzice a chemii, které se stávají díky animaci přesnější a efektivnější.

Tvůrce takového filmu musí mít vždy na mysli diváka a jeho základní vědomosti v tématu. Musí mít sám dostatek vědomostí k danému tématu, prostudované písemné podklady a musí se seznámit s obrazovým materiálem, který s danou tematikou souvisí.

První úlohou bude analyzovat všechnen materiál a hledat prostředky, jak složitost procesů vyjádřit co nejjednodušeji. Zjednodušení však nesmí být na úkor pravdivosti a přesnosti faktu. Divák musí pochopit, co mu chceme sdělit, musí být připravený na jakousi „hru“ a musí spolu s tvůrcem akceptovat, že v zájmu názornosti předkládáme problém prostředky animace. Tato divákova důvěra se nesmí podceňovat, a neměla by se zneužívat klamnými informacemi.

Animovaný film jako učební pomůcka hledá možnost, jak interpretovat naučné děje zajímavě a nepopisně, jak použije populární artefakty (například známé postavičky animovaných filmů), dynamické akce, anekdotu a animovaný gag, protože to vše jsou prostředky, které účinně překonávají statiku a abstrakci tématu. (18)

2. ANIMOVANÝ FILM A DĚTSKÝ DIVÁK

Animace jako forma překročila bariéry svého původního určení, a zasahuje prakticky do všech oblastí komunikace. Stále jí však zůstává čestné místo při formování dětského diváka. Toto svoje poslání nemůže obejít a nesmí jej zradit. Frázi, že „pro děti jen to nejlepší“, můžeme aplikovat i v animovaném filmu. Animovaný film určený dětskému divákovi však není jednoduchý.

Problém zpravidla začíná u autora. Existenční oprávnění dětského animovaného filmu není třeba zdůrazňovat. Hledání existenční formy naráží na problém autorovi synchronizace s vnímavostí, poznáním a citovým světem dítěte. Máme to štěstí, že zrovna naše země patří mezi ty, které se mohou pochválit plejádou výborných režisérů a animátorů schopných implikovat dětský svět.

První otázka, jak tvořit pro dětského diváka, není určitě jednoduchá. „Spisovatel J.C hronský zdůrazňuje: Pro děti jen veselo! To znamená bohatství nápadů, vždy pokud možno nových a gagově vybavených. Čím více drobnokresby, tím větší zájem u dítěte probudíme. Dítě postřehne všechny jemnosti příběhu, zaznamená i jeho moralitu, ale ta si vyžaduje konkrétní podobu. Autor musí vyloučit věci nepotřebné a druhořadé, utlumit pozadí, vyhranit jednu nebo více nosných figur. Vše, co rozptyluje soustředění dítěte je potřeba v pravý čas eliminovat.“ (Urc R., *Animovaný film*, 1984)

Tvorbu pro děti můžeme rozdělit do dvou pomyslných kategorií

- reálnou situací, ze skutečného světa, ve kterém dítě žije.

Všechny pohádkové světy, nečekané asociace, výmysly a nápady mají svoje zázemí v realitě, kterou dítě prožívá ve svém prostředí, konfrontuje s vlastními emocemi. Modelová situace mívá zakotvení v současném světě, nebo ji interpretujeme na příbězích dětí a dospělých. Můžeme taktéž využít svět zvířat, hraček nebo loutek.

Příběhy nemusí být přísně lokalizované v současnosti, protože i vzdálené dobové zařazení umožňuje dostatečně pestře a barvitě promlouvat k dětskému divákovi.

- charakteristickou volnou hrou obrazotvornosti, imaginární dětskou krajinou, plnou fantazie

Do ní dospělí mohou vejít jen po špičkách a to jen jako pozorovatelé. Dítě se stává objektem i subjektem. Samo vykládá, stylizuje a dopracovává se k věcem a jevům.

Tento způsob, je používaný v menší míře, neboť se víc brání autorské konvenci, ale právě tady se otvírá velká škála nových možností. Předpokladem je však důvěrná znalost dětské psychologie, bohatá imaginace a v neposlední řadě vysoká úroveň autora. (19)

2.1. Dětský divák z hlediska psychologie

Chceme-li rozebírat vliv animovaného filmu na dětského diváka, měli bychom se nejprve na onoho dětského diváka zaměřit. Každé období dítěte má svoje specifické zvláštnosti a to nejen ve vnímání, které bude pro nás velmi důležité. Nahlédneme-li do dětské dušičky a pochopíme-li zvláštnosti dětského vnímání, umožní nám to lépe chápat dětský svět, kterému se ve svých animovaných filmech můžeme přiblížit, a díky nim pak budeme moci na dítě prostřednictvím filmu působit, vychovávat...

Vymezení přibližného věku dětského diváka je velmi složité. Začnu tedy od toho nejmenšího....

2.1.1. Období batolete

Možná se nám bude zdát, že se batole nemůže stát dětským divákem. Zdání klame. Když se řekne batole, všichni se představí opravdu malé děťátko co se jen tak batolí. Dovoluňte mi stručnou charakteristiku tohoto období, abychom se uvědomili, že i takové dítě se stává divákem.

Období batolete nazýváme druhý až třetí rok života dítěte. V tomto období se dítě učí osobní hygieně a sebeobsluze. Dítě začíná mít potřebu samostatnosti, učí se svlékat, oblékat, mýt, pít...atd.

Zaměřme se však na vývoj poznávacích procesů, které pro nás jako pro tvůrce dětských filmů, budou důležité.

Základem poznávací činnosti dítěte je bezprostřední smyslový kontakt se skutečností, **vnímání**. Ačkoliv dítě neustále upřednostňuje kontakt dotekový, velký význam pro poznávání v druhém roce života má **zrak a sluch**. Prohlubuje se schopnost rozlišování základních smyslových kvalit (tvar, barva, velikost, tvrdost, zvuk, pach). Ve druhém roce života

se zdokonaluje v rozlišování tvaru, starší batole rozpozná základní geometrické tvary. Rozvoj zrakového vnímání se prohlubuje také při pozorování v zrcadle. Pokrok ve sluchovém vnímání je patrný ve zlepšení rozlišování intenzity a výšky tónu, typické je spojení sluchové aktivity s pohybem, kde vyniká smysl pro rytmus.

Paměť v batolecím věku je charakterizována několika významnými znaky:

-Mimovolnost, neúmyslnost- zapamatování i vybavování se uskutečňuje bez vědomé aktivity, bez vlastního přičinění, paměťové procesy nejsou spojeny s volným úsilím

-Citovost paměti- dítě si uchovává takové zážitky, které mají pro něho nějaký emoční náboj, pozitivní (to, co se mu líbí, co ho zajímá) nebo naopak negativní (prožitý strach, bolest, pocit osamění)

-Konkrétnost- znamená, že dítě má schopnost vybavit si představy a obrazy konkrétních zážitků, toho, co samo prožilo.

Všechny tři složky paměťových funkcí se zdokonalují. Zapamatování převládá mechanické, uchovávání v paměti je řízeno především subjektivně, vybavování se uskutečňuje jak reprodukcí, tak znovupoznáním.

Pozornost batolete je ovlivněna aktuálním stavem a mezi dětmi jsou v koncentraci patrné rozdíly. U mladšího batolete má pozornost mimovolný charakter, dítě je citlivé na rušivé podněty. U staršího batolete se prodlužuje délka soustředění v závislosti na činnosti, u zajímavé činnosti dítě vydrží asi 19 minut.

Představivost úzce souvisí s pamětí a vnímáním. Představy jsou důležitým článkem mezi myšlením a praktickou činností. Obsahem představ je to, co dítě zažilo (vzpomínkové, paměťové představy). Ve druhém roce se kromě vzpomínkových představ začínají utvářet také fantazijní představy.

Řeč- zde dochází k velkému pokroku v rozvoji řeči. Mladší batole zná 20-30 výrazů, vyjadřuje se převážně jedním slovem (stadium jednoslovné řeči). Do konce druhého roku

slovník naroste na 300 slov. Dítě tvoří jednoduché věty. Do třetího roku se slovní zásoba rozšíří přibližně o 1000 výrazů. Důležitým ukazatelem rozvoje řeči a myšlení je schopnost chápat smysl jednoduchého obsahu pohádky nebo říkanky.

V souvislosti s rozvojem řeči a myšlení hovoříme o „prvním ptacím období“. Mezi první otázky patří „Co je to?“, „Kdo je to?“ a „Kde je to?“. Koncem třetího roku a začátkem čtvrtého roku začíná tzv. „druhé ptací období“, kde jsou nejčastější otázky „Proč?“ a „Jak?“

Citový a sociální vývoj

City dítěte ve druhém roce života jsou krátkodobé, často velmi silné a vznětlivé. Mezi vývojově nejstarší citové kvality patří **strach**. V průběhu batolícího období se mění předmět strachu, tedy to, co strach vyvolává. U mladšího batolete mohou být předmětem strach intenzivní podněty (zvukové, pohybové, zrakové). U staršího batolete můžeme pozorovat již „naučený strach“, kdy se dítě bojí předmětů a situací, které mu připomínají nepříjemné zážitky. S rozvojem představivosti přibývá u dítěte strach z neskutečných nebezpečí, věcí, zvířat a lidí, naproti tomu si neuvědomuje reálná nebezpečí, která mu hrozí.

Začíná se projevovat soucit ve vztahu k jiným dětem, také k citlivému zacházení s hračkami a zvířaty. Poměrně diferencovanou citovou kvalitou je radost, která provází příjemné zážitky dítěte. Prostřednictvím sociálních kontaktů se city prohlubují, u staršího batolete můžeme pozorovat veselost, něžnost, spokojenost, dokonce i stud, ostych, žárlivost a smutek. Ne nadarmo se říká, že dětský divák je ten nejupřímnější. Dítě opravdu spontánně reaguje na jakékoliv podněty. Je-li něco veselého, směje se, je-li něco smutného je smutné. U dětí také můžeme rozpoznat, zda je náš film zaujal či nikoli. Dítě dá dostatečně najevo, že se nudí. (20)

Období batolete má ještě spoustu specifik, domnívám se však, že pro náš účel zatím postačí toto málo. Nejsme psychologové, koneckonců se chceme jen zamyslet, jak bychom mohli působit na tyto děti prostřednictvím animovaného filmu.

2.1.1.1 Proč právě Krteček?

Podle mých osobních průzkumů, je v batolecím období nejvíce oblíben Krteček. Když jsem sledovala svého dvou a půlletého synovce, jak se zájmem sleduje krtečka, a jak mi posléze o něm a o myšce vypráví, byla jsem velmi překvapená.

Zkusme se tedy zamyslet, proč se dětem batolícího věku nejvíce líbí zrovna Krteček.

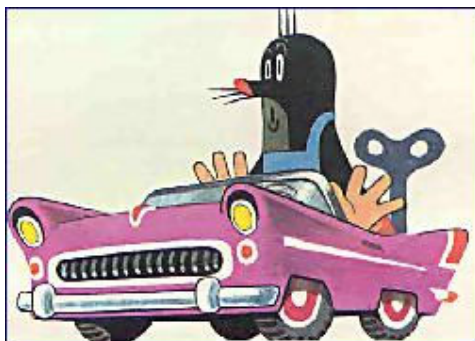
Již víme, že se dítě rádo pozoruje v zrcadle. Silueta batolete, které nosí ještě pleny, se velmi podobá siluete Krtečka. Ačkoliv Krteček pravděpodobně pleny nenosí, jeho zadeček je rozšířený a kulatý. Batole v něm vidí svého vrstevníka – kamaráda, a lépe se do něj vcítí. Krtečkova řeč je omezena jen na několik výrazů, popřípadě krátké jednoslovné nebo dvojslovné věty, což je velmi typické pro mladší batole. Krteček a jeho kamarádi vyjadřují své emoce zvuky, což je dobré nejen pro světové měřítko, ale také právě pro malé diváky. Další společný znak můžeme rozpoznat u tzv. „prvního ptacího období“ batolete. Stejně jako batole, je velmi zvědavý i Krteček. Neptá se sice otázkami jako dítě, ale objevuje spoustu věcí a jejich funkcí.

Uvedme si příklad. Nejznámějším vyprávěním je určitě „Jak Krtek ke kalhotkám přišel“. Tento Krtkův příběh je bezesporu velmi naučný film, který je určen pro děti všech věkových kategorií. Je to také jediný film, kde Krtek mluví. Další příklad můžeme uvést třeba na krátkém „večerníčkovském Krtkovském“ vyprávění, kde Krtek opravdu nemluví. Například s deštníkem. Krteček najde deštník, neví co to je a začne ho zkoumat. Během zkoumání zjistí, že je deštník vystřelovací, ale pořád neví k čemu je. Pochlubí se s ním Myšce a mají ho v podstatě jako hračku. Dělají s ním hlouposti, hrají si. Když potom začne pršet, zjistí, že se pod ním mohou schovat, aby na ně nepršelo.

U batole je to podobné. Zapojí svou vzpomínkovou a paměťovou představu, deštník se může stát hůlkou, u fantazijní představy třeba lodíkou... Nakonec dostává odpověď „co to je“. Stejně jako krteček, si zapamatuje k čemu deštník slouží, neboť tuto cestu za poznáním, prošli společně.

Je vidět, že je Krteček dramaturgicky velmi dobře zvládnut. Dítě zaujme, a dovolím si zde napsat, že také obohatí a leccemu naučí. Můžeme zde vyzorovat i chování ke kamarádům díky pěknému vztahu Krtečka k Myšce a dalším jeho kamarádům.

Takhle bychom mohli pokračovat na dalších a dalších dílech... Někteří zlí jazykové tvrdí, že Krteček je propaganda totalitního režimu. Já si to však nemyslím, neboť Krteček nestárne a další a další generace baví.

„ Krteček v kalhotách s táákhle velkými kapsami" je propagandou dělnické třídy, propagandou výstavby socialismu, apoteózou paneláků, nových felicií a tryskových letadel - pokud nepochopíme jeho humanistický náboj a romantickou, komorní poetiku... A že Krtečkovo autíčko připo-

13. Zdeněk Miler, *Krteček*

míná kultovní růžový cadillac, to už ani ideologičtí

tajemníci neovlivnili... Ani to, že je na klíček. Neporozumíme ničemu, pokud nepochopíme dětskou, hravou a ničím nespoutanou duši krtečka i jeho tvůrce. Neměla se socialistickým realismem nic, zhola nic společného, i když jinde než v socialistickém Československu bych si výrobu podobně nákladného animovaného seriálu pro děti nedokázal představit.“ (Štěpán Kotrba, *Britské listy*, 8.4.2004)

Zaměříme se na tvůrce. Domnívám se, že výtvarno pana Zdeňka Milera je pro děti batolícího věku a nejen pro ně velmi milé a příjemné. Zdánlivá jednoduchost jeho kresby je vyrovnaná a nerušivá.

„ Krtek režiséra Zdeňka Milera může posloužit jako příklad postavičky, která má všechny vlastnosti vzbuzující sympatie a zájem publika. Není oblečená, což je zdánlivý paradox, protože oděvem může výtvarník velmi vypovídat. Funkci oděvu plní kožíšek, barevně odlišný od světlé skvrny na hrudi a bříšku. Nohy a konce rukou jsou řešené v teplé žlutooranžové barvě a přibližují figurku k lidským dimenzím. Hlava tvoří třetinu figurky, je přímo připojená na tělo bez členění, je vlastně prodlouženým tělíčkem figurky. Zmnožuje výrazovou škálou. Oči mají mimořádně důležitou funkci: umožňují rozehrát rozličné emoce, díky dvou linkám obočí. Jsou pod vysokým čelem a značně vzdálené od sebe. Tři vyčnívající vlasy nejsou jen výtvarným prvkem, lapidárně posilňují pohybové fáze a dynamičnost figurky při běhu, ustupování, obrazech a poskocích. Jsou i charakterotvorným prvkem, neboť zjemňují celkový obraz tváře. Vystrčený zadeček, vypouklé bříško, malý nos a

ústa, krátké a tlusté ruce zdůrazňují plachost a stydlivost figurky.“ (Urc R., *Animovaný film*, 1984)

Jiný přístup má výtvarník pan Smetana, který podle mého mínění není rozhodně určen pro děti batolícího věku. Nejen výtvarno, ale hlavně i samotné příběhy vyvolávají u těchto dětí úzkost a strach. Uvedme si opět příklad. Strašidlo Barbucha (*Kubula a Kuba Kubikula*), nebo teta Bimbula v *Malé čarodějnici*. Pamatuji si, že jsem se jako dítě velmi těchto postaviček bála a to i v předškolním věku. U dětí batolícího věku hraje strach velkou roli, proto raději zůstaneme u Krtečka a strašení Barbuchou si necháme na pozdější období.

2.1.2 Období předškolního věku

Období předškolního věku má dvě rozmezí, která jsou dána novým sociálním zařazením dítěte. Jedná se o vstup dítěte do mateřské školy a o vstup do základní školy. Ve věku od tří do šesti let se mění tělesná konstituce dítěte, ztrácí se typická baculatost, mluvíme o tzv. období vytáhlosti. Zdokonaluje se hrubá motorika, rozvoj jemné motoriky umožňuje dětem manipulaci s tužkou, nůžkami.... Rozvíjí se manuální zručnost. Po čtvrtém roce se vyhraňuje laterální. Předškolní věk dítěte, nebo-li také druhé dětství, můžeme označit jako neustálé zdokonalování a zlepšování pohybové koordinace a elegance.

Tolik stručná charakteristika tohoto období, a nyní opět k poznávacím procesům.

Poznávací procesy se u dítěte předškolního věku vyvíjejí velmi intenzivně. **Vnímání** převládá synkretické, při němž dítě nevyčleňuje podstatné části předmětů, nerozezná základní vztahy mezi nimi. Vnímá převážně nápadné předměty, které mají vztah k činnosti, začíná rozlišovat doplňkové barvy. Sluchově je schopno již analyzovat zvuky různých zdrojů, zpřesňuje čichové i hmatové vnímání. Pro vnímání je typické, že je neanalitické, vjemy jsou stále ještě ovládnuty egocentričností a jsou subjektivně zbarvené.

Paměť je v předškolním věku převážně ještě konkrétní a mimovolná, první projevy úmyslné paměti můžeme pozorovat až koncem tohoto období. Stále převládá mechanická paměť, avšak už se rozvíjí slovně logická.

Pozornost je na začátku ještě nestálá, postupem věku se dítě lépe a déle soustředí, vytvářejí se počátky úmyslné pozornosti.

Představivost je obohacena rozvojem vnímání. Vybavování představ je plynulejší, o čemž svědčí schopnost dítěte souvisle reprodukovat děj pohádky, popisovat prožité události apod. Intenzivně se rozvíjejí fantazijní představy, uplatňují se ve výtvarném projevu, roste záliba v pohádkách. Představivost se uplatňuje v námětových hrách, ale v reálných životních situacích. Dítě si pomocí fantazijních představ vysvětluje realitu, čímž vznikají originální neopakované reakce. Představy jsou natolik živé a opravdové, že je dítě často neodlišuje od vjemů, a považuje je za realitu.

V **myšlení** dochází k velmi výrazné vývojové změně, přechází z předpojmového myšlení na myšlení názorné, intuitivní. Dítě se neustále zaměřuje na to, co vidělo a prožilo. Myšlení je stále egocentrické, dítě má stále ještě obtíže s uvědomováním si názorů druhého. Rozvíjí se také pojmové myšlení, zde už dítě začíná používat prvky analýzy, syntézy a srovnávání. Pojmy se tvoří zpočátku převážně spojováním náhodných znaků. Na počátku tohoto období dítě dokáže identifikovat jednotlivé druhy věcí, nechápe však podstatné souvislosti mezi nimi, které je spojují do všeobecnější skupiny. Prudký rozvoj pojmové činnosti začíná mezi 4.-6. rokem. Projevuje se v tendenci utvářet všeobecné rodové pojmy, což znamená, že začíná chápat pojmenování předmětů pod společným názvem. (např. zvířata, nábytek..atd.) V pojmové činnosti se vyskytují chyby, děti unáhleně usuzují na základě jedné zkušenosti, jde o tzv. předčasné zevšeobecňování. (např. na základě poznatku, že květinka roste po dešti usoudí, že i ono samo poroste, když zmokne.)

Řeč. V předškolním období nastává tzv. „druhé ptací období“. Hlavní otázka je „proč.“ Narůstá i osvojení si nových výrazů, v šesti letech slovní fond obsahuje již 3000 až 4000 slov, což je ve srovnání s tříletým dítětem velký pokrok. Zlepšuje se i mluvnická struktura aktivního slovníku (skloňování, časování), řeč se stává převládajícím dorozumívacím prostředkem. Ve vzájemném poměru myšlení a řeči se v předškolním věku objevují jisté disproporce:

- řeč zaostává za myšlením, myšlení dosahuje vyšší úrovně, než řeč. Tato disproporce je typická pro začátek tohoto období.
- řeč předbíhá myšlení, a to zejména v druhé polovině předškolního věku, kdy nastává prudký rozvoj řeči, což souvisí s narůstající dětskou zkušeností. Dítě si samo vymýšlí slova pro označení neznámých věcí a situací. Vypěstlost myšlení a řeči se odráží v emočních projevech a sociálním chování.

Emoční a sociální vývoj. Zdrojem citových zážitků dítěte je konkrétní činnost. Rozvíjí se smysl pro humor, dítě má radost ze spontánní činnosti. Vztek a zlost jsou méně četnější, projevují se spíše při neúspěšné činnosti. Kolem čtvrtého roku ještě převládá strach z neznámého prostředí, z nereálných situací a z cizích lidí, které pomalu ustupuje. Starší předškolák začíná mít obavy z nereálných fantastických bytostí.

Z vyšších citů se začínají rozvíjet city sociální, intelektuální, estetické a etické. City sociální se začínají rozvíjet ve dvou směrech, ve vztahu k vrstevníkům a ve vztahu k dospělým. Na začátku dominuje vztah k dospělým, zejména láska k rodičům, sympatie a nesympatie ke známým. Vztahy k vrstevníkům se mění, narůstá potřeba těchto kontaktů, dítě potřebuje partnera pro hru. Vytváří si vztah k sobě samému tzv. Sebecit, který je v předškolním věku motivovaný egocentrismem.

City intelektuální (poznávací) vyvolávají kladné emoce, projevují se radostí z poznávání, z nové činnosti, při získávání nových zkušeností.

Estetické city umožňují vnímat krásno, rozvíjejí se při vnímání hudby, pohádky, při výtvarných činnostech, dítě prožívá příjemné citové stavy u něčeho, co považuje za hezké.

V souvislosti s tímto dítě začíná chápat, co je dobré a co je špatné, uvědomuje si co smí a co nesmí, co je správné a co je nesprávné, rozvíjí se *etické cítění*. Dítě je uspokojeno pochvalou, může prožívat pocit viny při pokárání. Na rozvíjení vyšších citů má vliv především vzor dospělého, jsou výsledkem sociálního učení.

Hlavní činností, ve které probíhá proces socializace je **hra**. Hra odráží vztahy mezi dítětem a jeho životním prostředím, uplatňuje se v ní práce a učení. Hra je významným socializačním a motivačním činitelem, je základní psychickou potřebou. Hra je ukazatelem vývojové úrovně dítěte, umožňuje nám pozorovat vývojové zvláštnosti dítěte.

V tomto období jsou aktuální hry volné i hry s pravidly. Volné hry si dítě vymýšlí samo, patří mezi ně i hry námětové (hry „na něco“). Jde v nich v podstatě o reprodukci skutečnosti. To, co dítě reprodukuje ve svých hrách, nemusí být vždy přesným odrazem skutečnosti, upravuje si i souvislosti a vztahy dle svých vlastních představ. Dítě přebírá ze skutečnosti jen to, „co zná a jak to zná.“

V průběhu předškolního věku se ve hře začínají projevovat intersexuální rozdíly, tedy rozdílnost rázu hrové aktivity u děvčat a chlapců (náměty her, výběr hraček, výběr partnerů). Temperamentové vlastnosti se projevují výrazně, protože zatím nejsou ovlivněny mechanismy sebeovládání (vůlí). Koncem předškolního věku začíná dítě odlišovat práci od hry. Dítě začíná postupně chápat smysl pracovní činnosti a nespokojuje se s tím, že to může dělat „jenom jako.“ Činnosti chce vykonávat v reálné situaci. Než vstoupí dítě do školy, má první pracovní návyky a postoje, „práce“ je pro dítě příjemnou činností. (21)

2.1.2 Zvláštnosti dětské psychiky

Dnes již víme, že dítě vnímá, myslí, cítí, a vyrovnává se se světem jinak než dospělý. K tomu, abychom vývojová specifika pochopili, je důležité znát některé zvláštnosti, které jsou typické pro dětskou osobnost a její projevy.

U dítěte převažuje soulad mezi prožíváním a chováním. Tzn. Že to, co dítě právě teď prožívá, dává najevo ve svém chování (verbálním i neverbálním). Převažuje teda expresivní chování oproti adaptivnímu. Dítě je autentické, nepředstírá veselí, když není veselé, výrazově se projevuje podle toho, co právě prožívá. Intenzivní emoce většinou neprojevuje slovy, ale nonverbálně (způsob hry, výraz tváře, emoční ladění, výtvarný projev...apod.)

Další zvláštností dětské psychiky je zvýšená sugestibilita, což znamená přístup duševního vlivu druhého. U dětí obecně platí, že čím je dítě mladší, tím je sugestibilnější. Sugestibilita ustupuje zvolna s rozvíjející se kritičností.

U dítěte jde nejen o neustálené názory, ale v souvislosti s tím i o *labilitu* prožívání a chování (vratkost, kolísavost, nestálost). Nejvýrazněji se projevuje nestálost citů (rychlé střídání nálad, malé sebeovládání). Tyto projevy souvisí s egocentrismem a negativismem.

Egocentrismus definuje Leary (1976) v psychologii jako orientaci na vlastní osobu. Dítě vše posuzuje ve vztahu k sobě, ze svého hlediska. Dítě zcela vyžaduje, aby okolí sloužilo

výhradně jeho potřebám a zájmům. Vyžaduje pochvalu a je citlivé na trest. Při správné výchově ustupuje egocentrismus u dětí od 6,5 do 10 let.

Negativismus znamená neadekvátní odmítání nabízených podnětů a aktivit, pojí se převážně k batolícímu období.

Eiditismus souvisí s představivostí. Jde vlastně o to, že děti s obtížemi rozlišují mezi subjektivními představami a okolním světem. Svoji představu, která je jasná a živá, či přání považují za skutečnost, také tak potom o ní hovoří. Podle některých autorů vrcholí eiditismus v 6 letech a mizí obvykle v období mladšího školního věku. Zajímavé je, že nemizí u všech jedinců. U některých sílí a setrvává po celý život jako zvláštní eidetická vlohá. Takoví lidé bývají zpravidla umělci, kteří si uchovávají zřetelný obraz scény nebo předmětů.

Personifikace znamená zosobnění, zlidštění, zobrazení zvířete či věci jako člověka. Dítě přisuzuje lidské vlastnosti věcem a okolí, ve kterém žije. Živým i neživým bytostem dítě přiděluje určitou tvářnost a fyziognomiku, hovoříme o fyziognomismu.

Synkretismus znamená celostnost prožívání a jednání. Příhoda (1963) ve své knize definuje tento pojem jako celkové, neanalitické, intuitivní pojmání předmětů. V prvních etapách života se duševní pochody vzájemně prolínají, není možné z prožitků odlišit vjemy, představy, potřeby a city. Všechno je silně citově zabarvené. Postupně dochází k diferenciaci.

Konkretismus je velmi typickou zvláštností dětské psychiky. Souvisí s vývojovými specifikacemi myšlení a vychází z toho, že myšlení dítěte je vázáno na konkrétní předměty. Víme, že zhruba do 9 let je myšlení výhradně konkrétní. Mezi 9. a 12. rokem se vyvíjí v kritičnost, a poté porozumění pro abstraktní termíny, schopnost abstraktního myšlení. Konkretismus se také projevuje v časovém a prostorovém vnímání (prezentismus a topismus)

Prezentismus vyjadřuje dětskou vlastnost chápat svět v daném okamžiku, v přítomnosti, bez vztahu k minulosti a budoucnosti.

Topismus je podobné konkrétní chápání dítěte prostoru. Svět dítěte je omezen i prostorově, pro dítě existuje jen ten prostor, který je schopno pojmout svým akčním rádiem, ten prostor, ve kterém žijí a jednají. (22)

2.1.3 Úloha pohádky v předškolním věku

Jestliže jsem se již na začátku zmiňovala, že dítě potřebuje pohádku, v období předškolního věku to platí dvojnásobně. Pohádka má velkou úlohu v rozvoji řeči, fantazie a intelektuálních schopností dítěte.

Realistické povídky, i kdyby je dítě strávilo, by nechaly zakrnět základní lidskou vložku, a tím není nic jiného, než představivost a umělecké cítění. Nazýváme-li předškolní věk věkem hry, je snad ještě pravdivější pokládat toto období za období pohádky, v níž dítě využívá svou mentalitu, její city, přání, touhu, její labilitu a zosobňující dynamismus.

Po třetím roce již dítě sleduje delší vyprávění, rozumí mu, zamýšlí se do něho, považuje je za realitu a postupně si k němu vyvíjí i kritiku. Svou časovou neurčitostí (Byl jednou jeden král), záhadným umístěním (za sedmero řekami a sedmero horami), typizováním místo individualizace (král, uhlíř, princezna, černokněžník), ožíváním věcí, zlidšťováním zvířat, fantastikou a někdy surovou morálkou (oko za oko-zub za zub, o hlavu kratší či rozčtvrcování těl), jsou tyto tisícileté výtvořky lidové poezie velmi blízké dětské mentalitě, i když se zdá, že původně dětem vůbec nebyly určeny. Spíše šlo o vyprávění dospělých pro dospělé. Nyní však přešly do věku dětství právě pro své primitivní rysy, pro hloubku jednoduché duševnosti. Děti si v nich rozdělují dobré a zlé, neboť pro primitivní mysl je „buď a nebo“. Slova, komentář či obraz zde mají hluboké kouzlo. Vzpomeňme třeba na černokněžníka, který má černé vlasy, černé vousy, černé šaty, černý klobouk a pod paží černou knihu. Tato výrazová prostota působí podnětně na dětskou fantazii. Vůdčí motivy bývají jednoduché (hrdina musí postavit zámek do východu slunce, přinést tři zlaté vlasy děda vševěda, useknout sani hlavy, projí trnitou cestou k zámku...). Mění se situace mívají rychlý spád, třikrát se opakují, aby napínaly zvědavost a zdánlivě zdržovaly jednání a oddalovaly tak vítězné zakončení. Estetické hodnoty pohádky jsou prajednoduché – a proto jsou tak účinné.

Svědectví dětí jasně prokazuje, že dítě v tomto věku rozumí pohádce jako celku, nikoli jen jednotlivým epizodám, jak tomu bylo v předchozím období. Jak bylo zjištěno, děti pohádku plně prožívají, a to zejména fotografií, filmem, při poslechu a osobním vztahem k jejímu obsahu.

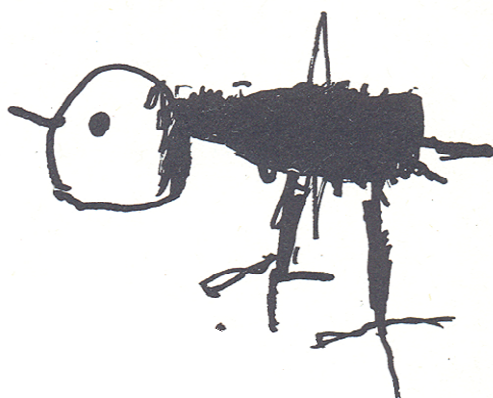
Zamýšlet se nad nejoblíbenější figurkou animovaného filmu v tomto období, by bylo přetěžké, neboť zatím není žádná jasně definována. Oblíbenost figurek animovaného filmu

je různorodá a odvíjí se od estetického cítění jedince. Důležitým faktorem je, narozdíl od batolecího věku, kdy dítě zajímal nejvíce obraz, že dítě v období předškolního věku, vzhledem k jeho již zmiňovaným zvláštnostem, sleduje nejvíce děj.

Pohádka má stejný základ jako hra a počáteční kresba, což jsou důležitými faktory pro rozvoj dítěte v předškolním věku, akorát při ní nepracuje svalstvo, nýbrž aktivní fantastické myšlení. (23)

3. DĚTSKÁ KRESBA

Nezabývat se v této práci dětskou kresbou by bylo velmi nezodpovědné. Obzvláště pak pro mě, neboť já osobně dětskou kresbu využívám ke své stylizaci při vlastní tvorbě zaměřené převážně na děti.

1

14.Ptáček, 4,3 (24)

Dětská kresba je tzv. „královskou cestou“ k poznání dětské psychiky. Výtvarný projev se řadí ,vedle pohybového, mezi základní aktivity dítěte. Celý výtvarný proces dítěti umožňuje neverbální, symbolickou řeč, jejíž pomocí může vyjádřit své pocity, přání, obavy a představy, které jsou vlastní jeho prožívání.

Děti předškolního věku dosahují výtvarně nejpůsobivějších výsledků právě proto, že jde o bezprostřední výtvarný projev, o citové přetvoření představ o skutečnosti. Dětská práce má mít znaky pravosti, má mít individuální výtvarnou formu, kterou se liší jedno dítě od druhého.

Samostatný výtvarný projev přispívá rozvoji tvořivosti a to nejen výtvarné, ale tvořivosti vůbec (v rovině obecné). Ta se projevuje v myšlení a jednání člověka a nakonec i v každém povolání a je hybnou silou lidského pokroku.

I přesto, že se nyní zabýváme předškolním věkem dítěte, dovolila bych si dětský výtvarný projev shrnout od jeho prvopočátku.

Výtvarný projev není jen záležitostí estetickou, ale i prostředkem rozvíjení duševních funkcí: vnímání, myšlení, představivosti, citění. Je součástí přirozeného vývoje dítěte, jež jednoho dne objeví, že svou nahodilou pohybovou aktivitou zanechává viditelnou stopu, kterou může sledovat, ovládat pohybem ruky a měnit ve hru. Radost z právě vznikající stopy je u dítěte větší než zájem na výsledku.

Výtvarné začátky souvisejí s celkovým vývojem dítěte právě tak, jako vývoj řeči. Náhodná čáranice získá jednoho dne svůj obsah. Dítě připojí slovní výklad, který často změní podle nálady. Hra s čárou dostává novou hodnotu a tady někde je počátek tvorby podle vlastního záměru. Čáranice je pak “cestou” nebo “tmou”, spirálový útvar může být míčem, šnekem, jablíčkem – dítě hledá podobu s něčím známým. Často vysvětluje i úplně jednoduchou kresbu velmi konkrétně a dynamicky.

Kreslením se urychluje a obohacuje vyvolávání představ, aktivizuje se uložená zkušenost. Snaha nakreslit určitý objekt vede k lepšímu vnímání světa kolem: dítě si všímá věcí – jak fungují, známých lidí – jak vypadají, vztahů lidí mezi sebou, vztahů mezi lidmi a věcmi. Lepší vnímání plodí dokonalejší a bohatší výtvarný projev.

Vzniká tak okruh, nebo lépe řečeno, vzestupná spirála psychického vývoje. Protože dítě myslí jinak než dospělý, má i jiné prostředky zobrazování. Nekreslí to co vidí a jak by skutečnost zachytila fotografie, ale to, co o předmětu ví, co je z jeho hlediska podstatné a co je zajímavé.

Dítě využívá při objevování světa všech svých smyslů a protože chce uplatnit to co o předmětu ví, je někdy nešťastné z toho, že nejde zobrazit třeba vůně nebo zvuk. Čím více ví, tím je kresba složitější a dokonalejší. (24)

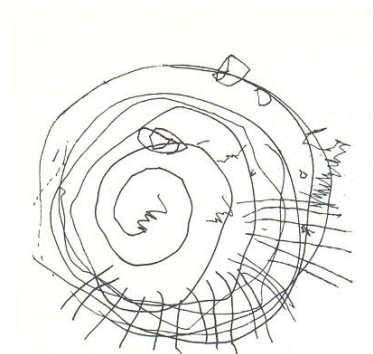
3.1 Stadia dětské kresby a její zvláštnosti

Analýza dětských kresebných projevů ukázala existenci určitých typických znaků, které jsou do jisté míry závislé na chronologickém věku. Protože zdravé děti kreslí v témže věku na celém světě stejným způsobem, můžeme přijmout předpoklad o stadiálnosti vývoje dětské kresby. Jako inspirativní se jeví členění podle Příhody (1967), který rozlišuje následující stadia vývoje takto :

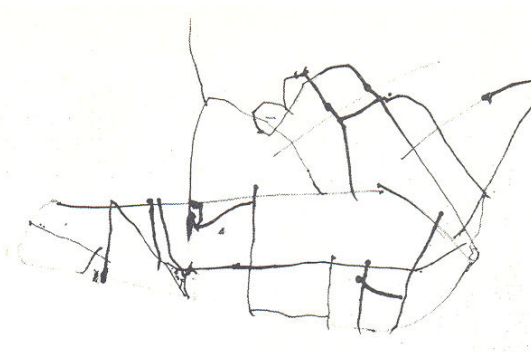
1. Stadium črtací experimentace

- je prvním vývojovým stupněm, který začíná u dítěte již před druhým rokem. Jde o motorickou, poměrně málo koordinovanou, bezplánovitou a bezobsažnou aktivitu, která je založena, jak již jsem se zmiňovala, na čárání dítěte tužkou po papíru.

Pohyby vycházejí nejprve z ramenního kloubu, později z kloubu zápěstního. Tak se objevují kyvadlové či obloukové čáry, nejčastěji ve směru šikmo k sobě nebo vodorovně. Později vznikají kruhovitě, elipsovité a spirálovité tahy.

15. Složitá čáranice, 3,3 (25)

16. Čáranice vlak, 3,2 (26)

2. Stadium prvotního obrazu

- nastupuje pozvolna po třetím roce života dítěte. Prvotní obrys bývá tehdy, jestliže dítě spojí svou kresbu s určitým významem. Dítě tedy postihne analogii mezi motorickým tahem a pozorovanou realitou. Nejdříve dítě spojuje kresbu s určitým významem až v průběhu črtání, později kreseb předchází určení jeho významu. Dítě je schopno ztvárněnou kombinaci čar a křivek znovu opakovat. Kresba ještě není všeobecně srozumitelná.

3. Stadium lineárního náčrtu

- nastupuje kolem čtvrtého roku, dítě si vytváří základní hrubou podobu nějakého zvoleného objektu s jeho hlavními znaky, kterou jsou zatím jen schematicky naznačeny. Lineární náčrt je již kresbou uvědomělou a tématicky zaměřenou nejčastěji na člověka. Toto stadium je výrazem difúzního a dosud komplexního vnímání světa, v němž fantazie splývá s realitou. Co dítě kreslí, který detail zvýrazní, se řídí zcela subjektivním názorem a pocitem dítěte, nikoli objektivní důležitostí. Dítě kreslí z představy, co se mu líbí. K čemu má kladný vztah je obvykle velké a barevné (kognitivní egocentrismu). Nezvládá ještě proporce a prostor, kreslí i to, co nemůže vidět (transparentace)

4. Stadium realistické kresby

- nastupuje mezi pátým a šestým rokem, dochází k oddělení zážitků od reality. Dítě kreslí stále ještě podle představy, nikoli podle předlohy. Začíná však na předmětech rozlišovat jejich objektivní znaky a kresba se stává dvojdimenzionální. Hlavním rysem popisovaného stadia je obohacování původního náčrtu věrnějšími a typickými detaily.

5. Stadium naturalistické kresby

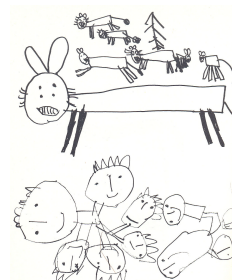
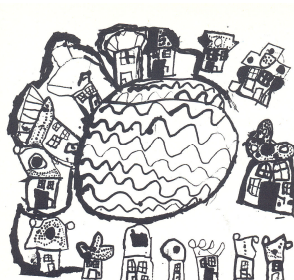
-nastupuje u dětí po desátém roce, tím je ukončen vývoj dětské kresby. Ztrácí se realistické prvky, protože dítě kreslí, co o daném předmětu ví, a ne jak se mu předmět skutečně jeví. Pro toto období je charakteristické zlepšování proporcí, kresba je perspektivní, stínovaná a dítě se snaží o stereometrické prostorové zobrazování a zachycení pohybu. Většina dětí se mezi desátým a jedenáctým rokem dostává do „krize kresebného projevu,“ kdy se kresebný projev stává popisným. Se vzrůstající kritičností myšlení si dítě začíná uvědomovat svou kresbu jako nedokonalou a svůj kresebný projev potlačuje. U některých dětí s výtvarným talentem vývoj pokračuje, kresba se stává výrazným expresivním prostředkem. (27)

3.1.1 Vývojové zákonitosti dětské kresby

Ve výtvarném projevu se objevují určité pravidelnosti, kterými se liší dětské práce od viděné skutečnosti. Nejsou to chyby, ale zákonitosti dětského postupu, protože jsou stejné u dětí všech dob a národů.

- *Transparence-rentgenový styl*, schopnost vidět skrze hmotu tam, kde je třeba odhalit ukryté znaky představy. Dítě znázorní průhledné stěny domu, kde uvnitř vidíte zařízení i obyvatele. Jindy nakreslí spolknutou Karkulku v břiše vlka nebo slepici plnou vajíček.
- *Antropomorfismus-přenášení znaků*, přisuzování lidských znaků jiným věcem (zejména u malých dětí) z jedné představy na druhou: na kresbě jsou pak dvounohá zvířata, zvířata i květiny s lidskými obličejí. Tak si dítě vypomůže, když zvládá typ lidské figury, ale grafický typ zvířete ještě není hotový. Tvoření nového typu znamená velkou duševní námahu a postupuje pomalu.
- *Automatismus*-opakování naučeného znaku (knoflík-koláč, čárky)

- *Nepravý ornament*-tam kde nezvládá dítě tvar, nebo neví co má nakreslit, používá nějaký prvek, který pravidelně opakuje. Většinou se tak stává u pozadí (sníh, déšť, kopce, ptáci...)
- *Rytmus, opakování, symetrie* –používá velmi často, je základem pro kompozici a členění papíru
- *Difusní kresba*- pravidelně rozptýlené kresby, nepřemalovává
- *Grafoidismus*- zakulacování rohu, naklánění kresby ve směru písma
- *R-princip-kouzlo pravého úhlu*-kolmá kresba (komín ke střeše, ruce k tělu, větve ke stromu...)
- *Klopení do půdorysu*- například stromy lemující silnici leží sklopené v pravém úhlu k jejímu průběhu. Obraz kočárku je jaksi rozvinutý do plochy – podél obdélníku korby s miminkem leží z obou stran dvě kola. Je to náhled i boční pohled zároveň. Nesmírnou prací vynaloží kreslíř ve snaze zachytit děti v kruhu, držící se za ruce: postavy na kresbě jsou sklopené okolo středu kruhu do půdorysu

17. Taneček, 5,8 (28) 18.Vesnice u rybníka, 5,5 (29) 19.Zajíc, 5,6, Drak, 4,5 (30)

- *Konkretismus*- neumí zobecnit (všechny psy které kreslí jsou Ďapka)
- *Grafické vyprávění*- neomezuje se papírem, pokračuje kde má místo, popřípadě kreslí dál na lavici, další papír
- *Barevnost*- používá zprvu barvy oblíbené, určité barvy s konkrétní věcí (žlutá-slunce, zelená-tráva,...když neví, používá oblíbenou barvu), existuje stabilita mezi barvou a tvarem (jablíčko-kulaté-červené), výrazná barevnost (převážně u malých dětí) bez ohledu na realitu. Uvidíte pak modré psy, červenou maminku, černé stra-

šidlo. Co dítě miluje, to bývá znázorněno oblíbenou barvou, převládá oblíbenost teplých barev

- *Nadsázka a nepoměr v proporcích*- co je důležité je prostě větší. Velká bývá postava vedle malého domu nebo je zřetelně větší ruka, která je v akci, když maminka trhá jablko nebo tatínek trestá kluka. (31)

Na prvním místě dětského zájmu stojí člověk a teprve ve druhé řadě vše, co s ním souvisí: dům, strom, květina, dopravní prostředek, slunce...atd.

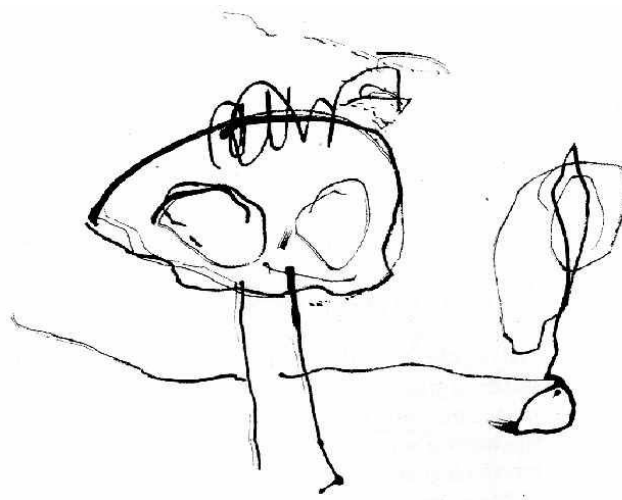
20. Paní učitelka, 3,7 (32)

3.2 Vývoj kresby lidské postavy

Lidská postava bývá proto nejčastějším námětem dětských kreseb. Setkáváme se s ní poprvé mezi třetím a čtvrtým rokem, výjimečně dřív v závislosti na tom, jak často dítě kreslí, jaké má nadání a jaká je úroveň jeho výchovné stimulace v rodině.

První obraz člověka se rodí z čáranic.

HLAVONOŽEC - u dětí tří a čtyř letých, uzavřený ovál znázorňující hlavu. Má důležité lidské znaky, oči, nos, pusku, později i končetiny, které dítě připojuje přímo k hlavě.

21. Hlavonože, c 3,5 (33)

KŘÍŽ- frekventovaná grafická čaralice, v němž se uplatňuje dětská schopnost měnit směr čar. Read(1967) uvádí, že právě v tomto kříži jsou náznaky lidské postavy.

22. Postavy, 3,2 4,9 5,1 4,9 4,9 (34)

FIGURA STRUPEM- zatím je to pro dítě místo, kde nakreslit knoflíky, ruce vsazuje z počátku do pasu, později k ramenům, zvyrazňuje oči, nos, pusou.

DVOJDIMENZIONÁLNÍ PLOŠNÁ KRESBA, ZDOKONALOVÁNÍ FIGURY-kolem pátého roku, dítě opouští lineární znázorňování. Proporce trupu a hlavy, délka a připojení končetin nejsou ještě v souladu, stále dominuje hlava, která je zobrazována větší než trup. Pro dítě je stále významnější.

ZDOKONALENÍ FORMÁLNÍCH ZNAKŮ A PROPORCÍ JEDNOTLIVÝCH ČÁSTÍ LIDSKÉHO TĚLA- kolem šestého roku dítěte. Dítě člení lidskou postavu zcela zřetelně, paže nasazuje k trupu, hlavu pokrývá vlasy. Lidskou postavu kreslí ještě po jednotlivých částech, které k sobě mechanicky připojuje (montovaná kresba). Dále můžeme pozorovat postupné narůstání detailů jako jsou uši, vlasy, oděv. Vlasy bývají většinou jen po obvodu hlavy.

23. Princezna, 5,8 (35)

24. Figury v dešti, 5,3 (36)

ZPŘESNĚNÍ PROPORCÍ- v sedmém roce dítěte, paže již děti umísťují na správném místě ve výši ramen. Objevuje se i krk, ale zatím jen jako mezičlánek, jeho obrysová linie nenavazuje na linii hlavy nebo trupu. Dítě zdokonaluje oblečení a účes.

ČÁSTEČNÝ PROFIL – v osmém roce dítěte, se snahou o zachycení profilu, mění se i technika kresby. Děti většinou tvarují jednu linii a kreslí současně krk, rameno a paži (integrováná kresba). Profil lidské postavy bývá zpočátku nedokonalý, často se setkáváme se smí-

šeným profilem. V kresbě „en face“ se zdokonaluje vyznačení nohou, které nejsou již kresleny paralelně, ale sbíhají se v rozkroku.

POKUS O ZACHYCENÍ POHYBU- v devíti letech dítěte. Obličej má většinu podstatných rysů, oblečení se vyznačuje detaily jako rukáv, výstřih, opasek...apod.

POKUS O PERSKTIVNÍ ZACHYCENÍ, STÍNOVÁNÍ A TVAROVÁNÍ- v desíti a jedenácti letech dítěte. V tomto věku je vývoj kresby prakticky ukončen a v dalších letech jde jen o zdokonalování.

(Švancara, Švancarová 1979, Švancara 1980, Uždil 1978, Šturma, Vágnerová 1992, Mlčák 1996) (37)

3.3 Význam a využití dětské kresby

Dětská kresba pro nás představuje originální výpověď o psychickém světě dítěte, pomocí výtvarného projevu můžeme poznat lépe schopnosti dítěte, jeho problémy a v neposlední řadě nám umožní seznámit se s tím, jak děti vidí svět, reagují a vyrovnávají se svým okolím. Kreslířská činnost souvisí s vývojem motorickým, rozumovým a emocionální zkušeností dítěte, je tedy pevně spjata s celkem duševního života.

Důležitý proto není výsledek dětské tvorby, ale kvalita procesu probíhajícího při zobrazení. Měli bychom se ptát, jakou mírou výtvarný přispěl duševní pohyblivosti a tvořivosti. Mělo by nás zajímat to, jak dítě zápolí s problémem uskutečnění svého záměru.

Děti předškolního věku dosahují výtvarně nejpůsobivějších výsledků právě proto, že jde o bezprostřední výtvarný projev, o citové přetvoření představ o skutečnosti. Dětská práce má mít znaky pravosti, má mít individuální výtvarnou formu, kterou se liší jedno dítě od druhého.

Hlavní zásada je, abychom tyto děti nikterak neovlivňovali, neradili jim, jak mají postupovat, neučili je kreslit, nepředkreslovali jim, a už vůbec jim nedávali hotové výtvarné formy. Bohužel z vlastní zkušenosti vím, že spousta rodičů právě tyto chyby dělá.

Ve výtvarném kroužku, který vedu, se opravdu setkávám s tím, že dítě ode mne, jako od učitelky - která nyní zastupuje jeho rodiče, čeká předlohu nebo alespoň překreslení. Dítě snadno napodobí hotová schémata dospělých, zejména může-li sle-

dovat, jak vznikají. (Například známá kresba paňáka, domku, smrku, letícího ptáka.) To už potom ale nemůžeme hovořit o „čisté dětské kresbě.“

Dítě, které začne napodobovat, se přestává výtvarně vyvíjet. Kreslířská kliše dospělých vytlačí jeho představy cizím útvarem, za nímž nestojí vlastní dětská zkušenost ani snaha o její převod do výtvarného sdělení. Výsledek kopírování může nezasvěceného člověka na první pohled zaujmout, ale pro dítě je bezcenný. V horším případě může narušit duševní postupy dítěte tak drasticky, že pak *odmítá další výtvarnou činnost a soustavně tvrdí, že to neumí*. Ztrácí radost a chuť k tvoření. Bohužel je takových dětí stále ještě spousta. Je tedy na nás, abychom v dítěti znovuobjevili tuto radost a chuť k tvoření. Při své práci, kdy externě vyučuji děti výtvarnou výchovu a keramiku, se o to velmi snažím, protože bohužel - i takové děti mám osobně ve třídě. Výrok, že někdo neumí kreslit, je podle mého mínění holý nesmysl a následek podněcování této důležité složky dětské kresby.

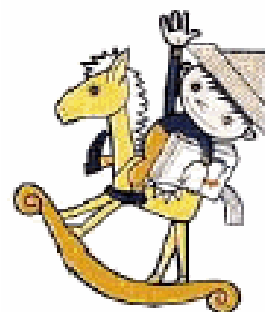
Samostatný výtvarný projev přispívá rozvoji tvořivosti a to nejen výtvarné, ale tvořivosti vůbec (v rovině obecné). Ta se projevuje v myšlení a jednání člověka a nakonec i v každém povolání a je hybnou silou lidského pokroku. (38)

2.1.2.4 Předškolák a večerníček

Vysledovat, která postavička animovaného filmu je v tomto období nejoblíbenější, je o mnoho těžší než u batolete. U těchto dětí je to velmi individuální záležitost, a proto v podstatě neexistuje jen jedna. Na dítě nepůsobí jen výtvarná stránka – neboli obraz, jak tomu bylo doposud, předškolák se zajímá i o příběh, očekává zápletky a jejich řešení, pointu a styl, jakým je mu pohádka předložena. Velkou roli zde hraje i komentář a hlasy postaviček, které podle mého mínění, jsou v naší zemi opravdu kvalitní. Vzpomeňme například na Jiřinou Bohdalovou, která svůj hlas propůjčila několika, převážně Smetanovským postavčkám (Rákosníček, Křemílek a Vochoomůrka...), Vlastimila Brodského, Karla Högera či nezapomenutelného Josefa Abraháma jako pana Krbce a jeho zvířátka. .

Ačkoliv nemůžeme označit jen jednu postavičku, všechny však mají jedno společné, a tím není nic jiného-nebo spíš nikdo jiný, než malý kamelotek s papírovou čepičkou, který je přináší každý den na televizní obrazovky, Večerníček.

Kreslený panáček Večerníček výtvarníka Radka Pilaře byl dětem od prvních okamžiků blízký nejen svým pohádkovým vzhledem, ale také dětským hlasem, který mu propůjčil tenkrát sotva šestiletý chlapec Michal Citavý.

25. Večerníček, Radek Pilař

Nadčasová znělka Večerníčka, na které se hudebně podílel Ladislav Simon, a kterou animoval Antonín Bureš pod režii Václava Bedřicha, se tak zařadila k nejstarším stálým znělkám v historii České televize.

2.1.2.4.1 „Večerníčkovské“ postavičky

Jedny z prvních večerníčků, které spatřily světlo světa, byly černobílé Příběhy ovčí babičky režiséra Václava Bedřicha, a příběhy loupežníka Rumcajse z jičínského lesa Řáholce z pera Václava Čtvrťka, mistra pohádkových příběhů pro děti. Už v roce 1946 byl Rumcajs hrdinou číslo jedna na rozhlasových vlnách, ale nestárnoucího a nejnámějšího loupežníka z něho udělal až výtvarník Radek Pilař. Stejně tak nezaměnitelný hlas Karla Högera (později to byl Eduard Cupák) zajistil Rumcajsovi (později i jiným postavičkám) velkou pozornost.

Václav Čtvrtek byla výjimečná osobnost. S jeho přívětivými příběhy slavil Večerníček skutečný rozpuk.

Do dnešního dne vzniklo v nejrůznějších dílnách Krátkého filmu více než sto padesát večerníčků a každý rok vznikají nové a nové. O Rumcajsovi, Krtečkovi, Vile Amálce a mnoho dalších. Časem se přidružili další, mladší „večerníčkoví“ kolegové - hroší rodinka (Jak to chodí u hrochů, Jan Balej), živá zvířátka (Václav Chaloupek), nebo malý Honzík se svým čtyřnohým psím kamarádem Juráškem z večerníčku Do pohádky (Pavel Koutský).

Původní postavičky nestárnou a dodnes se u dětí těší stále větší pozornosti. Není divu, že se ty nejoblíbenější dočkaly dalších pokračování, jako jsou například příběhy králíků z klobouku Boba a Bobka (režie Ivo Hejman).

2.1.2.4.2 Nejoblíbenější „večerníčkovská“ vyprávění

U příležitosti čtyřicátých narozen Večerníčka vznikla anketa na téma nejoblíbenější večerníček, která vypadá následovně:

-na prvním místě se umístili **Bob a Bobek** - králíci z klobouku

26.*Boba Bobek*, V.Jiránek (rež.V.Bedřich, M. Walter, I. Hejcman)

- na druhém místě se umístila **Krtkova dobrodružství**

-třetí místo obsadili nešikovní kamarádi **Pat a Mat**

27.*Pat a Mat* (rež.L.Beneš)

Mezi dětmi jsou oblíbeny také večerníčky: Mach a Šebestová, Rákosníček a jeho rybník, Maxipes Fík, Říkání o víle Amálce nebo Krkonošské pohádky. Děti připsaly i zahraniční produkci - Toma a Jerryho, Datla Woodyho nebo také seriál, který je určený spíše starším divákům - Simpsonovi. Dospělí v anketě mimo jiné připomněli černobílé Pohádky ovčí babičky, ruskou klasiku Jen počkej, zajíci!, nebo Pojd'te pane, budeme si hrát, či Štaflíka a Špagetku.

Z ankety vyplývá, že vkus dnešních dětí se shoduje s vkusem jejich rodičů. Nové pohádkové příběhy jsou také krásné, ale vítězí osvědčená klasika, která nezestárla ani za úctyhodných čtyřicet let, kdy se Večerníček objevuje každý večer na našich obrazovkách.

28. Víla Amálka (B.Šiška, rež. V. Bedřich)

29. Maxipes Fík (J. Šalamoun, rež. V. Bedřich)

2.1.2.4.3 Malé ohlédnutí za Večerníčkem

V sedmašedesátém natáčí výtvarník a režisér Zdeněk Miler vyprávění o tom, Jak krtek ke kalhotkám přišel. První film o krtečkovi si odnesl hlavní cenu z filmového festivalu v Benátkách.

Jeden je vysoký jako štafle, druhý dlouhý jako špageta. Postavičky Štaflík a Špagetka se zrodily v roce 1967. Prvních třináct dílů bylo černobílých, další série oblíbeného večerníčku už byla barevná. A jak přišli na svět? Jednoduše. Autoři, manželé Anna a Jiří Munkovi dva roztomilé pejsky vymysleli pro svou malou dcerku, která toužila po pejskovi.

Nerozlučné kamarády a žáky 3. B, kteří jednoho krásného dne najdou utržené sluchátko, přivedl na svět v polovině sedmdesátých let spisovatel Miloš Macourek Mach a Šebestová byli jedni z mnoha pohádkových hrdinů, které vymyslel, ale jako jediní dodnes zajišťují úspěch u diváků všech generací. I sám spisovatel v nich našel největší zalíbení: "Napsal jsem seriál o opičce Žofce a zdaleka mi nepřirostla k srdci tak, jako Mach a Šebestová právě proto, že je o ně neustále zájem."

Postavičky nenakreslil nikdo jiný než Adolf Born. „Mach a Šebestová byli dělání záměrně pro české děti. Téměř do každého dílu zakomponoval Miloš Macourek drobné ponaučení, a v tom je síla Macourkových příběhů, které se opravdu líbí," říká Adolf Born.

Prvních sedm dílů oblíbeného loutkového seriálu viděly děti v televizi už v roce 1987 a už tehdy přijaly dva malé kluky Jáju a Pájju, jejich dědečka, vysloužilého námořníka Lebe-

du i lakomého souseda Krkovičku velmi dobře. Animované loutky výtvarníka Jana Tippmanna je příjemně překvapily a jednoduché příběhy s nenásilným výchovným podtextem je zaujaly. Není divu, že do roku 1998 přibyly další. Za svůj úspěch vděčí kromě jiných také trojici vypravěčů - Františku Filipovskému, Petru Haničincovi a Václavu Postráneckému.

30. 31 Jája a Pája ,(rež.F.Váša, L.Beneš, B Pojar)

Další z oblíbených pohádek je i animovaný seriál Do pohádky. Vyprávění o malém Honzíkovi a jeho věrném kamarádovi, čtyřnohém chlupatém pejskovi Juráškovi je jedním z posledních kreslených večerníčků Pavla Koutského, který měl svou premiéru teprve nedávno (na podzim loňského roku). Hlas malému hrdinovi a jeho pejskovi propůjčil Jiří Lábus. Velkému obdivu se těší i hrané seriály Medvíďata, prasátka, lišky, vydry, vlčata, jedinečné série večerníčků o živých zvířátkách, které pro děti natočil a nadále točí plzeňský režisér Václav Chaloupek. Jeho večerníčky provázejí knihy a zvukové nahrávky.(39)

2.1.2.4.4 Pohádkové postavičky očima dětí

32. Víla Amálka

33. Vodník Česílko

34. Ferda Mravenec

35. *Bob a Bobek*36. *Cipísek*

2.1.3 Období mladšího školního věku

Vstupem dítěte do školy nastupuje vývojová etapa mladšího školního věku. Zpravidla je toto období vymezeno časovým úsekem od 6-7 let do 12 let, kdy se začínají první známky pohlavního dospívání (prepubescence). Vzhledem k tomu, že existují významné rozdíly mezi dětmi na začátku školní docházky a dětmi ve vyšších třídách 1. stupně, hovoří se o mladším školním věku (6-8 let) a středním školním věku (9-12 let).

Psychoanalýza označila toto období jako období latence, kdy je ukončena jedna etapa psychosexuálního vývoje a základní pudová energie je relativně v klidu až do počátku dospívání. Školák je zaměřen na svět, jaký je, chce ho pochopit. Tendenci k realismu můžeme vypořadovat v řeči, kresbě, písemných projevech, zájmech, četbě i ve hře. Na začátku tohoto období je školák závislý na autoritě (naivní realismus), ke konci období je jeho přístup s blížícím se dospíváním kritičtější (kritický realismus).

Celkově můžeme toto období označit jako období snaživosti a iniciativy, nápadná je aktivita a snaživost dítěte, s plynulým pokrokem ve všech oblastech. Dítě si dokazuje svou vlastní hodnotu především výkonem, má smysl pro píli a pracovitost, zažívá pocity dělby práce a sounáležitosti. Obecně lze konstatovat, že jde patrně o nejstabilnější úsek v dětském vývoji, pokud dítě vyrůstá v přiměřených, zdravých podmínkách.

Motorický vývoj se postupně zklidňuje, pohyby se stávají účelnější, přesnější, úspornější, koordinovanější, zlepšuje se i hrubá motorika s jemnou motorikou, zpřesňuje se vizuo-motorická koordinace.

Poznávací procesy jsou stále úzce spjaty s city. **Vnímání** se stává cílevědomým aktem, přestává mít ráz náhodnosti, stává se pochodem zaměřeným na poznávání podstaty vlastností předmětů a jevů, svět se školákovi rozšiřuje v prostoru i čase, objevuje nové vztahy a souvislosti. Kolem 10.-11. roku je vnímání zhruba stejně přesné jako u dospělého, dítě má však méně zkušeností pro třídění informací a vyvozování souvislostí.

Schopnost vybavit si v paměti dřívější vjemy- **představivost**- dosahuje v tomto období svého vrcholu. Představivost postupně ztrácí typickou spontánnost z předškolního období, dítě dokáže rozlišit skutečnost a fantazii, stále více vniká do životní reality. Fantazie je do jisté míry potlačena realitou, vlivem školní práce se rozvíjí úmyslná, záměrná představivost. Jde o důležitý moment ve vývoji představ - přechod od bezděčného vzniku představ ke schopnosti záměrně vyvolávat potřebné představy. Schopnost operovat s představami předchází schopnosti operovat s pojmy.

Paměť převládá neúmyslná a mechanická, bezprostředně spojená s vnímáním, ke spojení nových poznatků s předcházejícími potřebuje dítě pomoc dospělého. Paměť se však rychle zdokonaluje. Stále častěji se uplatňuje záměrné zapamatování, racionalita a logický úsudek. Velmi záleží na vedení učitelem.

Pozornost má pro školáka prvořadý význam. Rozhoduje totiž o kvalitě ostatních poznávacích procesů, a tím i o úspěšnosti či neúspěšnosti v oblasti učení.

Kladně působí pestré, střídající se formy práce, pochvala a povzbuzení, zařazení oddechových a relaxačních chviliek či cviků, využití hrových prvků a alternativních školních metod či přístupů.

Velmi efektivní využití má v rámci alternativního školství právě výukový animovaný film, je pro dítě oživením, hrou a zároveň relaxací.

Myšlení je ovlivňováno školní činností a osobností učitele. Dítě si postupně osvojuje schopnost logických operací a odpoutává se od bezprostředního názoru. Jeho logické usuzování se opírá o konkrétní věci a jevy, které si lze názorně představit. Výkony dětí jsou v tomto směru závislé na motivaci, přiměřenosti úkolu a dalších faktorech. Motivace

k dobrému výkonu mladších školáků musí přicházet zvnějšku (pochvala, pohlazení, známka...apod.)

Spolu s vývojem myšlení se obohacuje i **řeč** dítěte. Dítě vstupuje do školy s praktickou znalostí mateřského jazyka. Ve škole se dítě učí osvojit si i řeč psanou a čtenou, což je pro něj zpočátku velmi náročné a unavující. Vlivem školy a dovednosti číst se řeč dítěte výrazně rozvíjí - roste slovní zásoba, délka a složitost vět a souvětí, zkvalitňuje se větná stavba včetně využití gramatických pravidel, patrný je u některých dětí pokrok v artikulaci.

Emoční a sociální vývoj

Emocionální vyrovnanost a sociální obratnost jsou pro celkovou školní adaptaci a úspěšnost velmi důležitými charakteristikami. Pro citové projevy mladšího školáka je typický ústup lability a impulzivity, stejně jako slábnutí egocentrismu. Narůstá schopnost seberegulace, dítě je schopno potlačit nebo zřetelně vyjádřit své pocity. Bere při tom ohled na očekávání a požadavky okolí. Narůstá schopnost emočního porozumění a postupně se objevuje chápání ambivalentních citů, rozumí skrývání emocí a modulaci jejich výrazů.

Trvá značná ovlivnitelnost. Emocionální stránka má rozhodující vliv na úspěšnost žáků. Citový rozvoj a postupná schopnost sebepoznání prokazují souvislosti s kognitivním vývojem. Začínají se rozvíjet vyšší city (etické, estetické, sociální, intelektové). Hodnotná orientace a sociální kontrola jsou zpočátku velmi labilní, závislé na situaci a autoritě. Morální jednání se začíná stabilizovat, s výjimkou abstraktních hodnot. Morální vývoj je silně ovlivněn výchovnými postupy a způsobem integrace mezi členy rodiny

V oblasti sebepojetí je podstatné kladné sebehodnocení, které je pro duševní výkonnost i celkové zdraví dítěte velmi významné. Dítě si samo vytváří určitou „teorii o sobě“, která je pak základem jeho pojetí vlastní identity.

Podstatný je subjektivní pocit úspěšnosti či neúspěšnosti ve škole. Škola nabízí nové zkušenosti, které nemusí být v souladu s dosavadním sebeobrazem. Trvalejší neúspěch je velmi nebezpečný ve smyslu ohrožení hodnoty vlastního „Já“. Dítě nemá z trvalé nejistoty a nespokojenosti úniku, ale musí se s tím vyrovnat. Pocit úspěšného a neúspěšného žáka se formuje právě v mladším školním věku, stabilizuje se mezi 4.-6. třídou.

Období mladšího školního žáka je obdobím extroverze, kolektivního života vztahů. Sociální role žáka přináší nové společenské postavení, dítě rozšiřuje své sociální zkušenosti, odpoutává se od rodiny. Rodinné vztahy však zůstávají základem citové jistoty dítěte.

Hlavní činností dítěte mladšího školního věku je učení a práce, plnění zadaných úkolů. Pro zdravý vývoj osobnosti je stále důležitá hra. Ta je z předchozími obdobími diferencovanější. Hra je nezastupitelnou relaxací a přirozeným odreagováním od školních povinností, má značný mentálně hygienický význam.

V mladším školním věku se objevují počátky zájmů, které mívají spíše přechodný charakter. Dítě se teprve orientuje v možnostech aktivit i ve svých schopnostech. Jde však o velmi důležitou oblast. Úspěšná seberealizace v zájmové činnosti dítě nejen rozvíjí a obohacuje osobnost dítěte, ale může být i vhodnou kompenzací výkonových či sociálních neúspěchů ve škole. Vždyť možnost seberealizace patří po celý život k nejsilnějším lidským potřebám. (40)

2.1.3.1 Animovaný film v mladším školní věku

Animovaný film má v působení na toto období velmi významnou roli a to hlavně jako výukový film, didaktická pomůcka při vyučování. Nejen že dítě ovlivňuje po stránce estetické, etické a intelektuální, stává se pro něj i jakýmsi relaxačním a odpočinkovým zájmem. Pak-li že je jako výukový film, pomáhá mladšímu školákovi v mnohém, pro něj zatím složitém světě, k pochopení a uvědomování si souvislostí mezi různými jevy a předměty.

2.1.3.2 Fenomén Karel Zeman

Jméno Karla Zemana je pro každého Čecha navěky spojeno s dětským filmem. Díky tomu, že byl označen za bezproblémového dětského filmaře a animátora a vybíral si náměty z dobrodružné literatury pro mládež, mohl točit svobodně, což v době totality nebylo až tak jednoduché, ač s malým rozpočtem. Na rozdíl od filmů nové vlny se Zemanovy snímky hojně uváděly v televizi, a v 70. a 80. letech odchovaly několik generací dětí, které na ně dodnes nedají dopustit. Jejich umělecká a filmová hodnota však mantinely pouhých dobrých dětských filmů rozhodně přesahuje.

Cesta do pravěku (1955) se stala oblíbenou ve všech zemích světa. Důkazem toho jsou ocenění, která Zemanovy filmy posbíraly po celé zeměkouli na prestižních festivalech.

Zásadní nedorozumění spočívá v nejasnosti jsou-li Zemanovy filmy ještě animované nebo již hrané a také, jedná-li se o režiséra ještě pro dětského diváka nebo již pro dospělého.

Nutno říci, že Zeman herce používal jako cínové vojáčky než lidské osoby, nikdy své postavy nepsychologizoval, ale spíše typizoval. Zajímala jej forma vyprávění a to bylo také podřizováno co největší jednoduchosti, důležitý byl vznik zápletek, jejichž řešení neleželo ve scénáři, ale dávalo příležitost fantazii výtvarníka, která je řešila čistě obrazovou formou. Zeman vždy vítal velké a jednoduché symboly jako růže nebo holubice v případě lásky a bouřku nebo monstra v případě ohrožení a zla. Lidské zločince neváhal karikovat a milence naivizoval. A právě tato simplifikace zavádí některé názory k řazení jeho filmů mezi dětské. Zavádí k tomu také využívání kreslených kulis nebo samotné animace a zejména dětských hrdinové (*Cesta do pravěku*, *Ukradená vzducholod'*).

Přestože se Zeman zaměřoval vědomě na dětského diváka, pojišťoval si i dospělé publikum. Zemanovým osudem se stal filmem *Cesta do pravěku* (1955) dobrodružný žánr. Do té doby pracoval tento vystudovaný návrhář a reklamní kreslíř jako úspěšný a všestranný animátor. Proslavily jej zejména příběhy Pana Prokouka na přelomu 40. a 50. let, které i přes svou oblíbenost dnes zapadly mezi filmy pro pamětníky.

Modelem pro *Cestu do pravěku* se staly dodnes populární malby Zdeňka Buriana. Čtveřice kamarádů na cestě k počátkům zrození života uhranula děti i dospělé na celém světě a její kouzlo i přes existenci *Jurských parků* u nás přežívá. Zeman totiž narozdíl od Spielberga neukazuje ještě jako realitu, ale mýtické tvory, kteří vystoupili ze stránek knih. Noční můry, které nad Burianovými malbami děti pronásledovaly (např. co se skrývá v karbonské bažině) oživil do detailu. Děti na konci filmu neváhal konfrontovat s nekonečným oceánem z něhož vyšel život. Pocit úžasu, úcty k živlům a jejich nebezpečí byly pro Zemana jedním ze základních kamenů výstavby napětí.

Zeman vždy mistrně dokázal vyvolávat v divákovi strach tím, že hrdinu postavil proti nelidským monstrům a smrtícím nebezpečím (dinosauři, chobotnice, přírodní pohromy), které stejně monstrózně hudebně podbarvovali např. Zdeněk Liška, Luboš Fišer nebo Jan Novák. Základní principy dobrodružných románů měl režisér v krvi pravděpodobně již od dětství. Příběhy byly snad právě proto vždy velice podobné, mladý hrdina a zachráněná

dívka (při Zemanově smyslu pro humor zachraňuje někdy i ona jeho), ziskuchtivci, vychytalci, nafoukanci v rolích těch nejhorších. Dobro a láska samozřejmě vždy zvítězí, přesto nikdy v divákovi (natož dítěti) nezůstává pocit, že by zlo bylo definitivně zničeno, ale spíš opuštěno a přenecháno své mizerné existenci (aby se mohlo znovu vynořit). Zeman řeší veškeré navršené spory většinou velkým výbuchem, z nějž se zachrání pouze zamilovaný pár (*Vynález zkázy*, *Baron prášil*) a vše je nemilosrdně smeteno. Tyto filmy i přes svou zdánlivou naivitu dokázaly diváka udržet napjatého až do konce.

Zatímco *Vynález zkázy* svými tichými podmořskými scénami a nestvůrami z abyssů vyvolával v divákovi mrazení z krutého podmořského světa, dobrodružství *Barona Prášila* se odehrávalo již více v lidském světě. Nebezpečí se skrývalo spíše na povrchu zemském a v lidské společnosti jako byly bitevní pole na moři i na souši a zejména zrádně krásný arabský svět (který se objevuje také ve filmu *Na kometě* (1970) nebo později v animovaných *Dobrodružstvích námořníka Sindibáda* (1971 - 1977)).

Dalším filmem na motivy románu J. Wernea *Dva roky prázdnin* *Ukradená vzducholoď*. Stylizace již oproti *Vynálezu zkázy* doznala velkých změn, vzorem jsou spíše nažloutlé dobové kresby, novinové ilustrace a reklamní poutače, duch Meliésovy fantastiky ustupuje intrikám a detektivním zápletkám. Dvě dějové linie (uprchlé děti ve vzducholoďi a jejich pronásledovatelé) vytvářejí oproti předchozím čtyřem filmům mírně překomplikovaný příběh a přítomnost pětice dětských herců staví film oproti třem předchozím spíše do pozice dětského filmu.

V 70. letech se Karel Zeman věnoval plně dětem. Natočil osm příběhů námořníka Sindibáda, ve kterých se vrátil ke své lásce k Orientu a animovanému filmu. V *Dobrodružstvích námořníka Sindibáda* Zeman zúročil své zkušenosti zlínského animátora a jak bylo jeho zvykem, kombinovanou technikou loutek. Následující dva filmy *Čarodějův učeň* (1977) a *Pohádka o Honzíkovi a Mařence* (1980) byly naopak kreslené (plošková animace), pohádkového ladění s hrůzostrašnými prvky. Zemanova celoživotní fascinace dobovými rytinami a strukturami látek a povrchů je znát i v obou filmech (středověké kroniky).

Jeho filmy jsou pouhou iluzí umožněnou díky několika pomalovaným kulisám, přesně promyšlené kompozici a secvičené choreografii. Skutečný génius dokáže z minima vykřesat maximum. Jeho filmy dodnes neztrácejí nic ze svého kouzla a napětí. Jistota a preciznost se kterou Zeman pracoval je nadčasová. (41)

2.1.3.3. Děti-oběti ?

Děti mladšího školního věku, jsou pro marketingové odborníky bodem číslo jedna, neboť právě oni jsou cílovou skupinou v prodeji předmětů a oblečení s oblíbenými figurkami animovaného filmu. Sice už tolik nepřevládají postavičky z večerníčků, objevují se však postavičky z filmů Walta Disneye (Např.Malá mořská víla-kolekce Aquila), Barbie na všechny způsoby(aktovky, pytlíky na papuče, trička...), pro chlapce hrdinové komiksů (Spider Man, Batman, Shrek...)

Nejen že tyto děti snadno přemluví své rodiče, školák má již většinou v dnešní době kapesné, a tak pro ně není problém jít, a utratit je za samolepky se svým hrdinou.

Není to zas až tak dávno, co u nás vypukla mánie „pokémonů“. Ačkoliv je podle mého mínění tento asijský seriál podprůměrný, kýčovitý a dětem nic nedávající, bohužel se dostala na naše obrazovky, žlutá neidentifikovatelná zrůdička, skočila do dětských hlaviček, a rozpoutala nakupovací horečku všeho, kde se jen „pokémon“ mohl vytisknout, odlít či ušít.

Pohled na třídu v „pokémonsých“ mikinách, s „pokémonskými“ aktovkami, přívěsky na klíče, tužkami, penály a kdo ví co ještě, byl opravdu zoufalý. O co zoufalejší pak bylo teprve zjištění, co dělají tyto děti ve volné chvíli. O přestávce si rozveselené děti vytáhly svačinky, a hrací karty „pokémonů“, které mezi sebou směňovaly až do dalšího zazvonění, se kterým vrátily neochutnanou svačinku zpět do pytlíku a tvářily se slastně a blaženě, neboť vyměnily „pikaču“ za „buterfliho“.

Bohužel i takový vliv, můžeme mít animovaný film na dětského diváka. Žijeme v komerčním světě, není se čemu divit. Jsou to všechno jen chvilkové záležitosti, jsou plytké a proto si polovina dětí už ani nevzpomene, kdo to „pikaču“ vlastně byl. Stejně rychle jak vzrostla jeho sláva, tak rychle i skončila....Třeba si tvůrci těchto pokleslých animovaných seriálů opravdu myslí, že dělají pro děti jen to nejlepší. Očividně přišli na to, jak účinně zapůsobit na dětského diváka, a s politováním musím říct, že se jim to podařilo.

4. Vlastní tvorba pro děti

Při studiu na této škole jsem se i já pokusila vytvořit krátké filmečky věnované dětem. Využívala jsem všech poznatků, získaných studiem na Střední pedagogické škole a při osobním kontaktu s dětmi (pedagogická praxe, vedení výtvarných kroužků na DDM Ast-
ra), které jsem se pokusila sepsat i v této teoretické práci.

Jako příklad mohu uvést například kratičké cvičení ze druhého ročníku „kotě“, kde jsem využila znalosti dětské kresby, podle níž jsem stylizovala své výtvarno.

Také čtvrtý ročník mi přinesl velké zkušenosti při této tvorbě. Bylo mi nabídnuto podílet se svými animacemi na výukovém DVD pro neslyšící děti předškolního věku. Byly to spíše oživlé ilustrace, neboť animace musela být potlačena, aby neodvádě-
la pozornost dětí od znakovícího. Při této práci jsem opět uplatnila osobního kontaktu s dětmi, který mi velmi pomohl. Specifika neslyšícího dítěte jsou trochu

36. *Kotě*

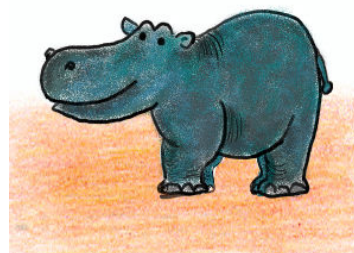
odlišná, než u dítěte slyšícího. Zaměřila jsem se proto na jasnost a čitelnost výtvarna, neboť to bylo velmi důležité.

37. *Děšť*

38. *Lod'*

39. *Hroch*

I u svého absolventského filmu jsem zůstala věrná dětem, i když jsem to vzala za druhý konec. Udělal jsem film pro děti, tak aby jim byla nabídnuta pomoc. Jako téma jsem si zvolila „adopci na dálku.“

Je to krátký příběh o oslíkovi, které mu se zdá sen jak chodí do školy, když se probudí, je smutný, že se mu to jen zdálo. Z toho jsem vyvodila slogan na konci „adopce na dálku-pomáháme plnit sny.“ Oslíka si vytáhne ze záběru dětská ruka černouška, která ho odnáší do školy. Role oslíka se mění, stává se hračkou, jeho sen je vyplněn stejně jako sen černouška.

Výtvarno jsem řešila neobvyklým způsobem, zvolila jsem šité poloplastické loutky. Chtěla jsem, aby byl oslík opravdu hračkou pro děti, nějakým maskotem. Proto jsem zvolila zaoblené tvary a příjemný materiál.

Animace však není zcela klasická pro loutku. Jednotlivé části jsem nafotila a animovala jako plošku. Myslím si, že toto spojení je velmi působivé, navíc animace v počítači umožňuje mnohem více možností než klasická ploška snímána pod kamerou.

Doufám, že se tento filmeček bude líbit, a hlavně, že bude plnit svoje poslání.

40. *Oslík Tonda*

41. *Oslík Tonda*

42. *Oslík Tonda*

ZÁVĚR

Vliv animovaného filmu na dětského diváka je opravdu velkým a tvrdým oříškem.

Poznat dětskou duši natolik, abychom mohli uspokojovat její potřeby a kladně na ni působit, není otázkou jen přečtení si jedné knihy. Je třeba, abychom důkladně poznali dětskou dušičku, s přehledem se orientovali v dětské psychologii, a hlavně - poznali děti jako takové. Knihy jsou moudré, a v mnohém nám usnadní cestu, ale bez osobního kontaktu s dětmi samotnými, se nám nikdy nepodaří pochopit jejich svět. Ne nadarmo se říká, že kdo chce tvořit pro děti, měl by nějaké děti sám mít.

Měli bychom proto jako tvůrci filmů pro děti, vyhledávat takové situace, které by nám umožnily bezprostřední kontakt s dětmi samotnými, komunikovat s nimi a učit se od nich.

Doufám, že se mi v této práci podařilo alespoň z části poodhalit tuto problematiku, která by mohla pomoci mým nastupujícím kolegům, v usnadnění při tvoření animovaných filmů pro děti.

Seznam použité literatury

Benešová M., Urc R., *Dějiny animovaného filmu I*, 1 vydání edičné odd. – VŠMU Bratislava , počet str.179,Publishing 1995, ISBN 80-85182-39-4

Boháčková K.,*Cinepur*, Roč.12, č.27, 2003 str. 18-21 (1)

Dostal L. Mudr., *Děti a my*, Dítě a televize, 29.9 2003 odkaz www.rodina.cz

Furst M., *Psychologie*, 1 vyd. Votobia Olomouc, Publishing1997, počet str.263, ISBN 80-7198-199-0

Houšková J.,*Rodina*, Nebojte se dětské kresby, 21.3 2001 www.rodina.cz

Kolektiv autorů, *Přehled vývojové psychologie*, 1 vyd.dotisk UP Olomouc, Publishing1999,Počet str.175, ISBN 80-7067-953-0 (20, 21,24, 27, 37)

Kotrba Š., *Britské listy*, 3.8.2004

Příhoda V., *Ontogeneze lidské psychiky*, vydání publikace 34-06-04 SPN NP Praha,počet str. 461, Publishing 1963, ISBN 16-917-63 (21,22, 23, 24, 27, 28, 37, 38)

Urc R., *Animovaný film*, 2 vyd. Osveta n.p., Publishing 1984, počet str. 162, ISNB 70-015-84 (4, 18, 19)

Uždil J.,*Čáry, klikyháky, paňáci a auta*, 1 vydání, SPN Praha 1978 (24, 25, 26, 37, 38)

Uždil J.,*Eстетická výchova*, 1 vydání, SPN Praha 1960, A 958

Uždil J., Šašínková E., *Výtvarná výchova v předškolním věku*, 2.vadání SPN Praha, počet str. 192, Publishing 1982, ISBN 7356 14-081-82 (22, 23, 24, 27, 38)

Weber Š., *Strategie*, Marketingové komunikace- dětská reklama, 7.6.2004, str. 16-17 (2, 3, 5,16)

WEBOVÉ STRÁNKY

www.dracek.cz (6,7,8,9,10,11)

www.mubrno.cz (12)

www.styltext.com (14,15)

www.rodina.cz

www.fantom.film.cz (41)

www.modrýslon.cz (32,33,34,35,36)

www.sova.rkka.cz

www.televize.cz

SEZNAM FILMOGRAFIE

Barillé A., *Byl jednou jeden život*, naučný animovaný seriál pro děti, země původu Francie, 1986

Uvedené večerníčky

SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKU

1. *Myšák Mickey*, W.Disney
2. *kryt na mobil*, Myšák Mickey,
3. *plyšová hračka*, Bob a Bobek (6)
4. *plyšová hračka*, Cipísek (7)
5. *opěrka hlavy*, Křemílek a Vochomůrka (8)
6. *polštářek*, Malá čarodějnice (9)
7. *trčko*, Krteček (10)
8. *ponožky*, Ferda Mravenec (11)
9. *obal na mobil*, Rákosníček (12)
10. *batůžek*, Maxipes Fík (13)
11. *závěs do dětského pokoje*, motiv Disney (14)
12. *kšiltovka*, Myšák Mickey (15)
13. *Krteček*, Z. Miler
14. *Ptáček* (24)
15. *složitá čmáranice* (25)
16. *čmáranice vlak* (26)
17. *taneček* (28)
18. *vesnice u rybníka* (29)
19. *zajíc, drak* (30)
20. *paní učitelka* (32)

21. *hlavonožec* (33)
22. *postavy* (34)
23. *princezna* (35)
24. *figury v dešti* (36)
25. *Večerníček*, Radek Pilař
26. *Bob a bobek*, V.Jiránek
27. *Pat a mat*, L. Beneš
28. *Víla Amálka*, L.Šiška
29. *Maxipes Fík*, J.Šalamoun
30. *Jája a Pája*, J.Tippman
31. *Amálka* (www.modryslon.cz)
32. *Vodník Česílko* (wwwmodryslon.cz)
33. *Ferda Mravenec* (www.modryslon.cz)
34. *Bob a Bobek* (www.modryslon.cz)
35. *Cipísek* (www.modryslon.cz)
36. *Kotě*, M.Skácelová
37. *děšť*, M.Skácelová
38. *lod'*, M.Skácelová
39. *hroch*, M.Skácelová
40. *Oslík Tonda*, M.Skácelová
41. *Oslík Tonda*, M.Skácelová
42. *Oslík Tonda*, M.Skácelová

Seznam použitých symbolů a zkratk

atd. a tak dále.

apod. a podobně

Např. například

Tzn. to znamená

Seznam příloh

1 ks DVD a 1ks CD s filmem

